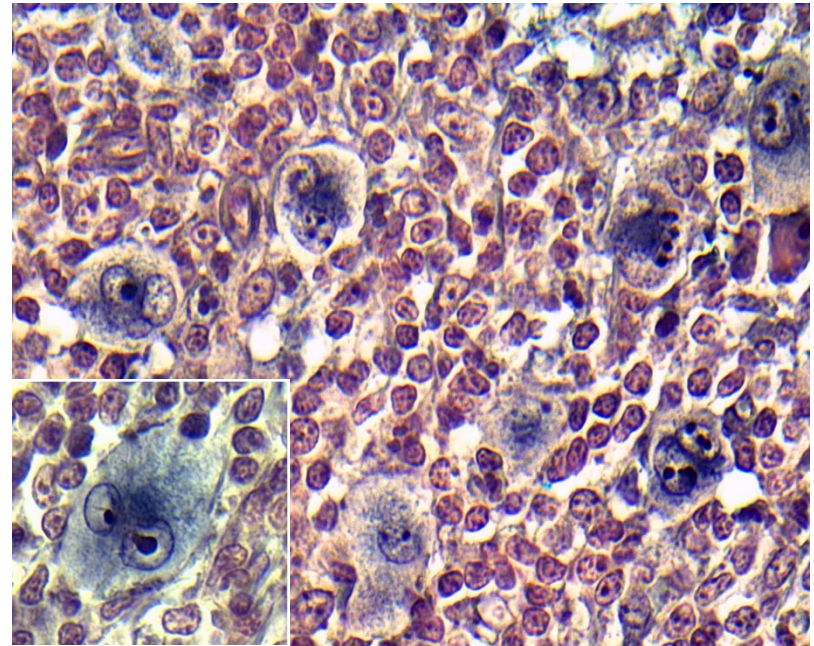
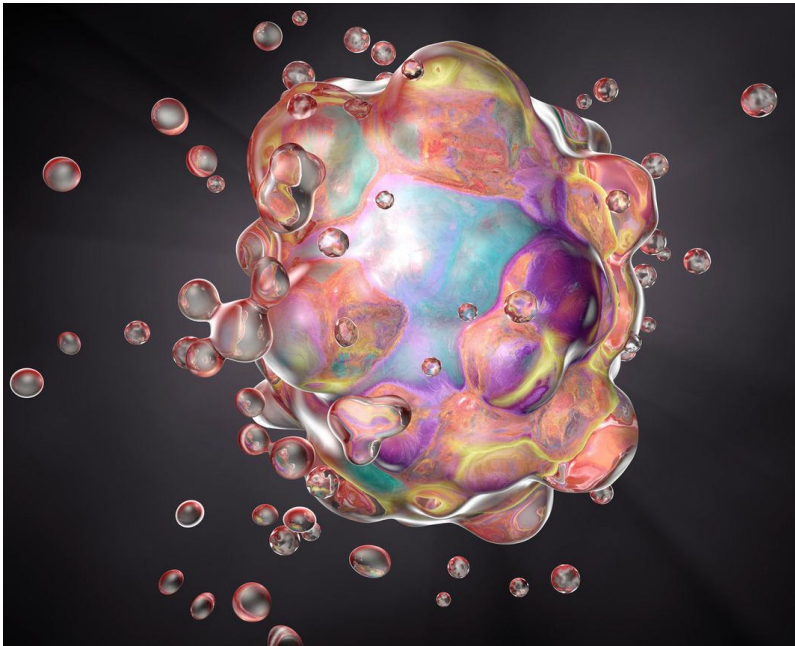

Ομάδα Μοριακής Καρκινογένεσης
Εργαστήριο Ιστολογίας και Εμβρυολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Διευθυντής: Καθ. Βασίλης Γοργούλης

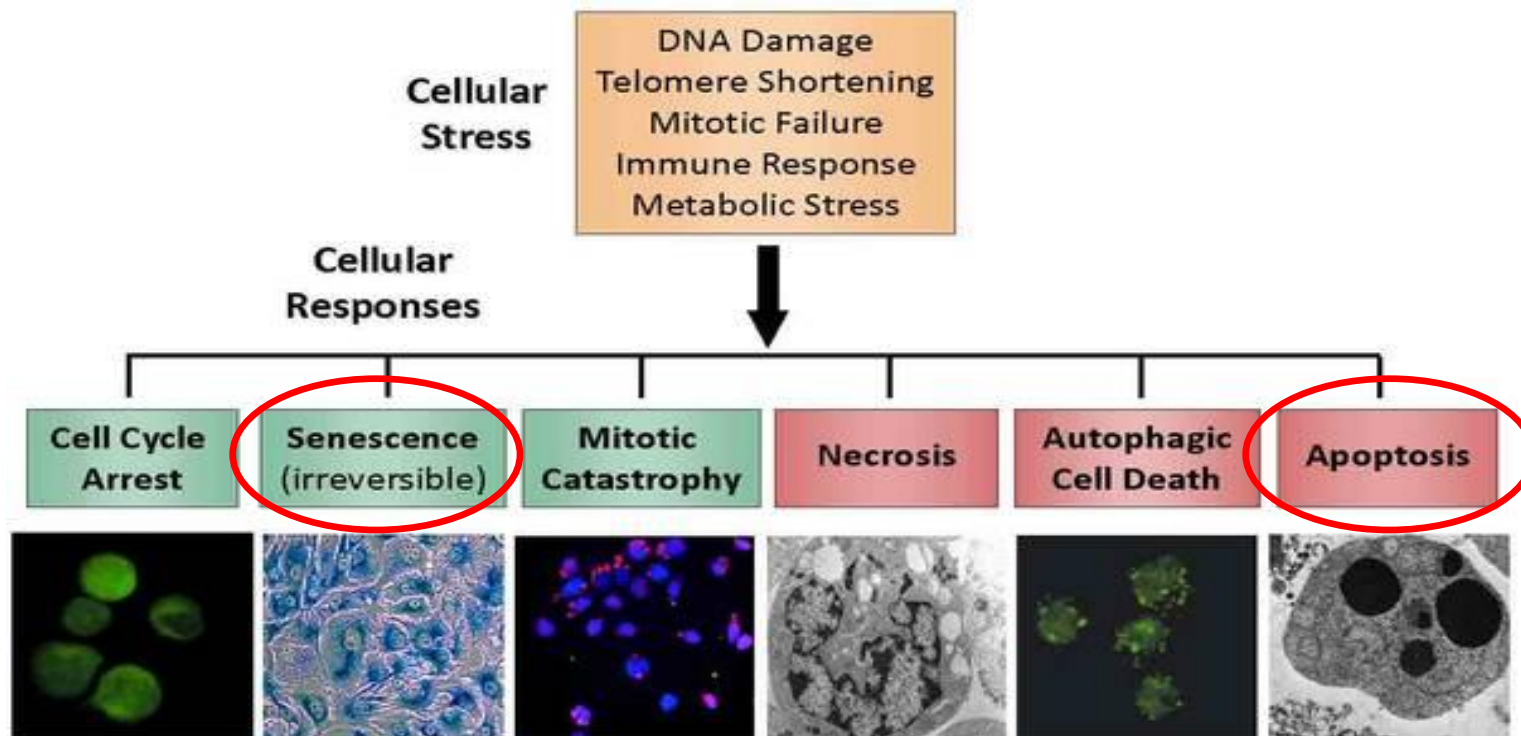
Απόπτωση - Κυτταρική Γήρανση και Καρκίνος

Ευαγγέλου Κων/νος
Αν.Καθηγητής

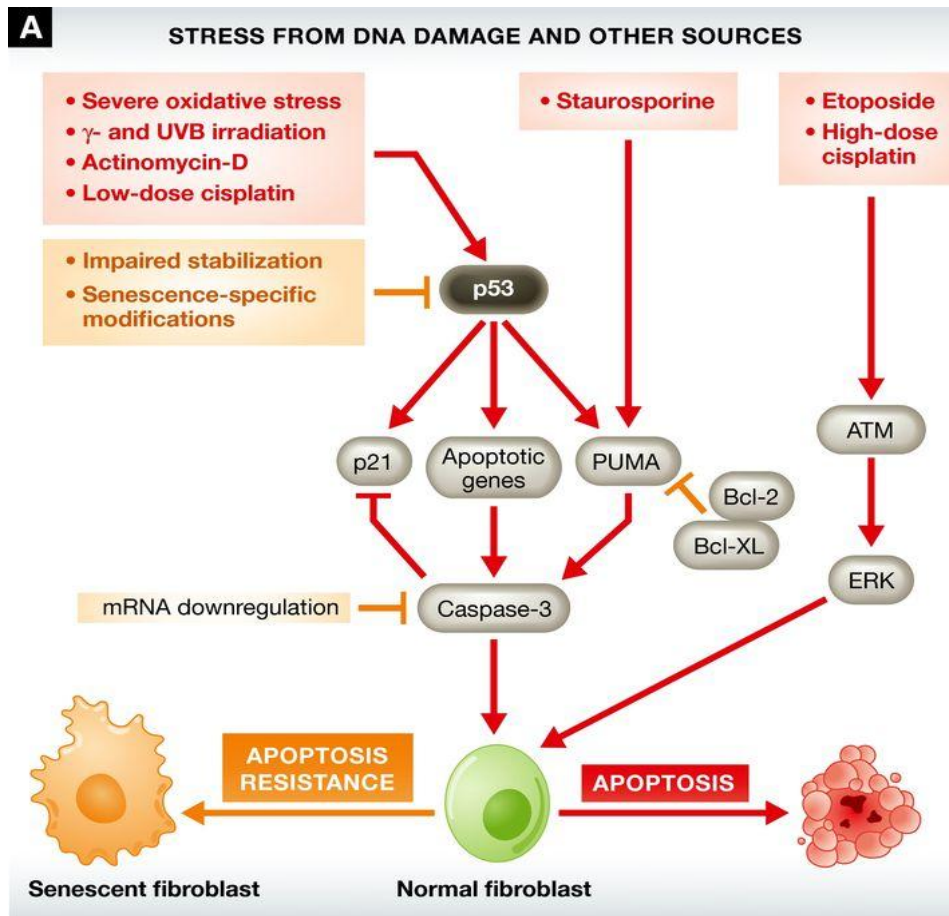
Εισαγωγή

- Η **ομοιοστασία** των οργανισμών εξασφαλίζεται από τη δράση κυτταρικών μηχανισμών έναντι ενδογενών και εξωγενών ερεθισμάτων
- Η πορεία του κυττάρου εξαρτάται από:
  - Το είδος, την ένταση και τη διάρκεια του ερεθίσματος
  - Την κατάσταση / φάση του κυττάρου
  - Το ευρύτερο περιβάλλον

Απόπτωση - Κυτταρική Γήρανση

Αμοιβαίως αποκλειόμενοι κυτταρικοί μηχανισμοί

- Αυτόνομοι κυτταρικοί μηχανισμοί άμυνας
- Γενετικά καθορισμένες λειτουργίες (όχι τυχαίες- μοριακά μονοπάτια)
- Κοινά σηματοδοτικά μονοπάτια (πχ p53)
- Ανάπτυξη του οργανισμού και ενήλικη ζωή
- Φυσιολογικές και παθολογικές καταστάσεις

Νέες θεραπείες εξάλειψης γηρασμένων κυττάρων μέσω ενεργοποίησης απόπτωσης = σενόπτωση (senoptosis)

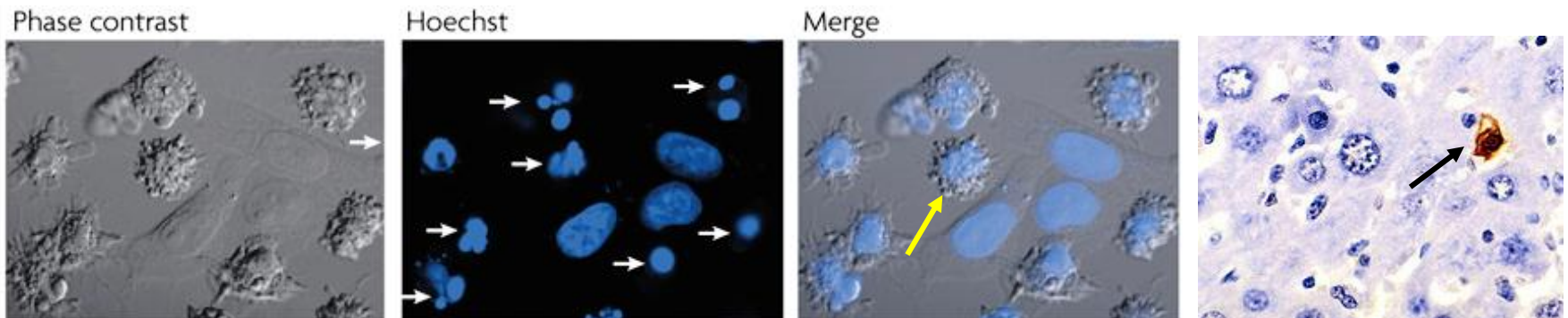
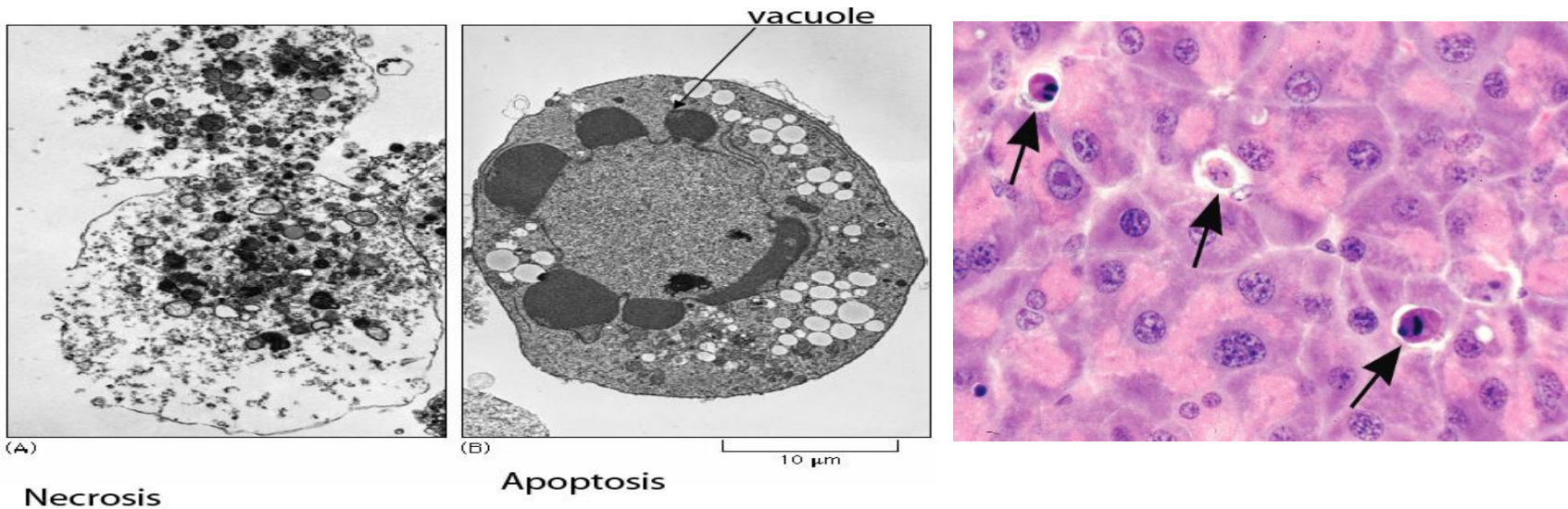
Απόπτωση

Br. J. Cancer (1972) **26**, 239

APOPTOSIS: A BASIC BIOLOGICAL PHENOMENON WITH WIDE-RANGING IMPLICATIONS IN TISSUE KINETICS

J. F. R. KERR*, A. H. WYLLIE AND A. R. CURRIE†

From the Department of Pathology, University of Aberdeen

Τύποι Κυτταρικού Θανάτου

- Απόπτωση
(*Τύπος I προγραμματισμένου κυτταρικού θανάτου*)
- Ανοίκιση (Anoikis)
(*απόπτωση λόγω απώλειας της κυτταρικής πρόσφυσης*)
- Αυτοφαγία
- Μιτωτική καταστροφή
- Παράπτωση
- Κυτταρική γήρανση
- Νέκρωση
(*τυχαία και χασοτική κυτταρική καταστροφή*)

Απόπτωση ή Προγραμματισμένος Κυτταρικός Θάνατος ή Ενεργός Κυτταρικός Θάνατος

**Γενετικά ελεγχόμενος μηχανισμός κυτταρικού θανάτου
απαραίτητος για:**

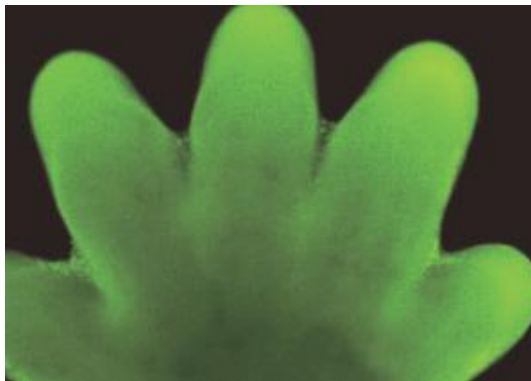
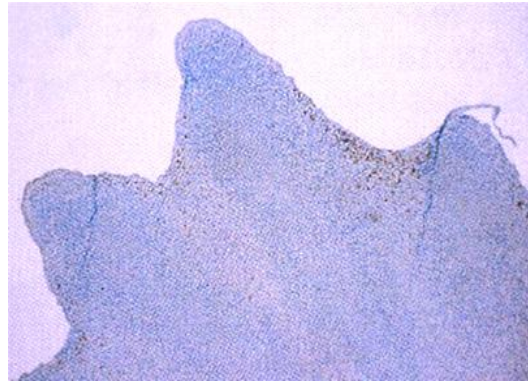
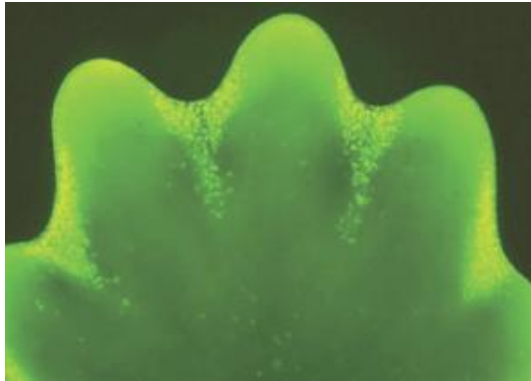
- την απομάκρυνση των πλεοναζόντων κυττάρων κατά την εμβρυϊκή ανάπτυξη
- την ωρίμανση των κυτταρικών πληθυσμών
  - του αιμοποιητικού συστήματος
  - του ανοσοποιητικού συστήματος
- τη διατήρηση της ομοιόστασης στον ώριμο οργανισμό
- αντι-καρκινική δράση/φραγμός

Γενικά παραδείγματα απόσυρσης κυτταρικών πληθυσμών με απόπτωση κατά την οργανογένεση

- Η εξαφάνιση μεσοδακτύλιων πτυχών

Κατά τον σχηματισμό των δακτύλων, τα κύτταρα των μεσοδακτύλιων πτυχών του εμβρύου καταστρέφονται με απόπτωση στις περιοχές:

- πρόσθια και οπίσθια αποπτωτική ζώνη
- εσωτερική
- μεσοδακτυλικές αποπτωτικές ζώνες

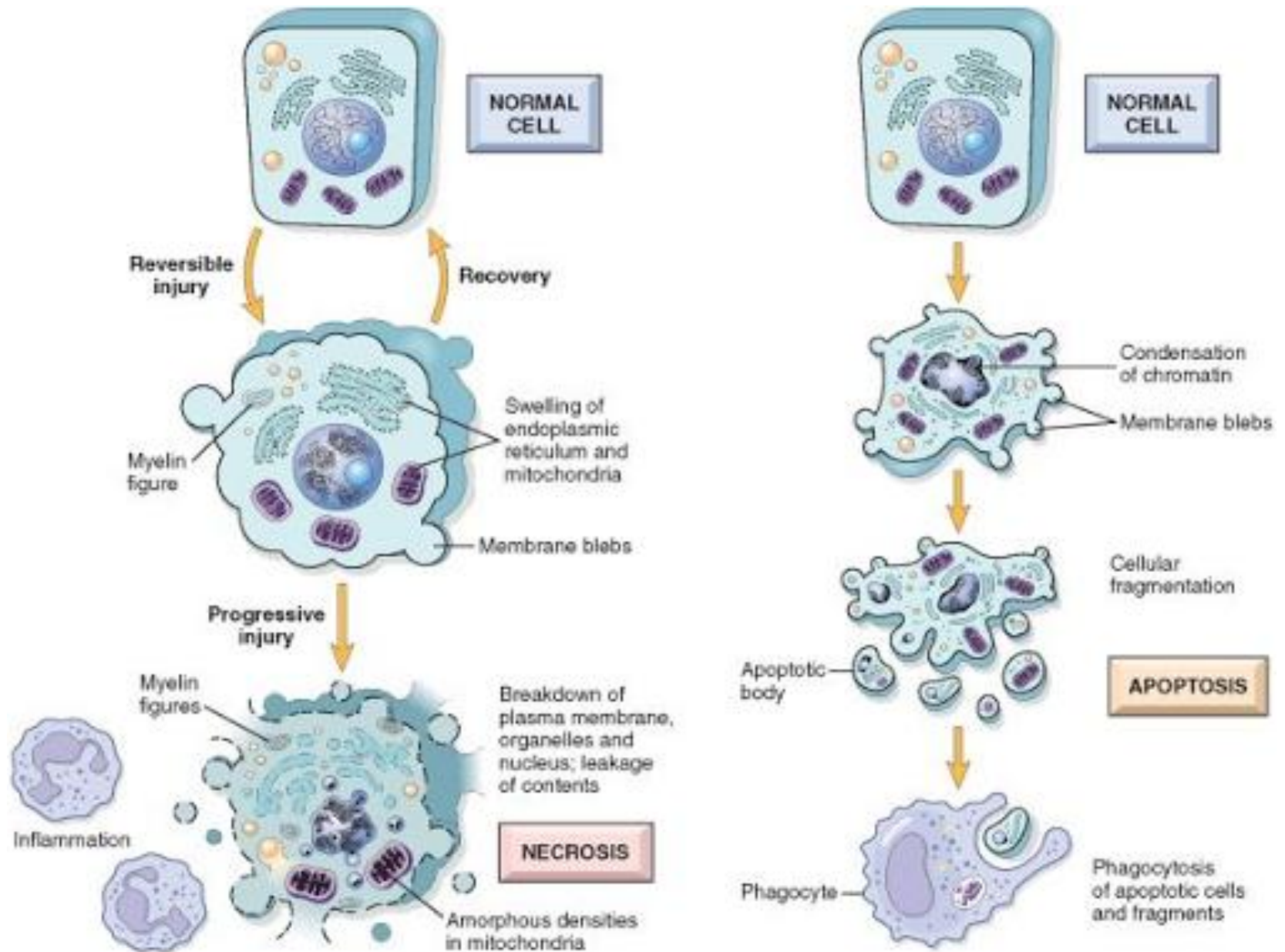

Η εξάλειψη της ουράς στο ανθρώπινο έμβρυο γίνεται με απόπτωση

Διαφορές νέκρωσης- απόπτωσης

Απόπτωση

Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Πρώιμη φάση

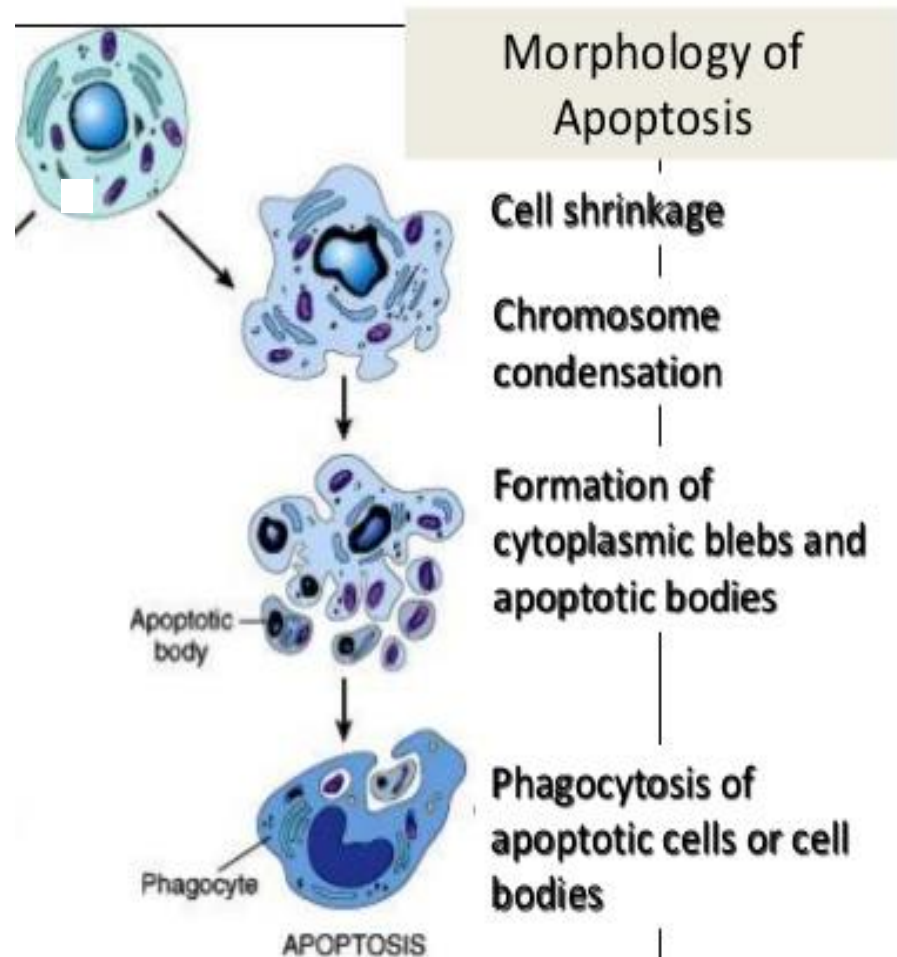
- Πύκνωση χρωματίνης
- Πυρηνική αποδόμηση
- Συρρίκνωση πυρήνα

Μέση φάση

- Αλλαγές στην κυτταρική μεμβράνη (membrane blebbing)
- Κυτταρική συρρίκνωση
- Καταστροφή κυτταροπλάσματος και πυρήνα (καρυόρρηξη)
- δημιουργία από/τικών σωματίων

Ώσιμη φάση

- Φαγοκυττάρωση

Απόπτωση

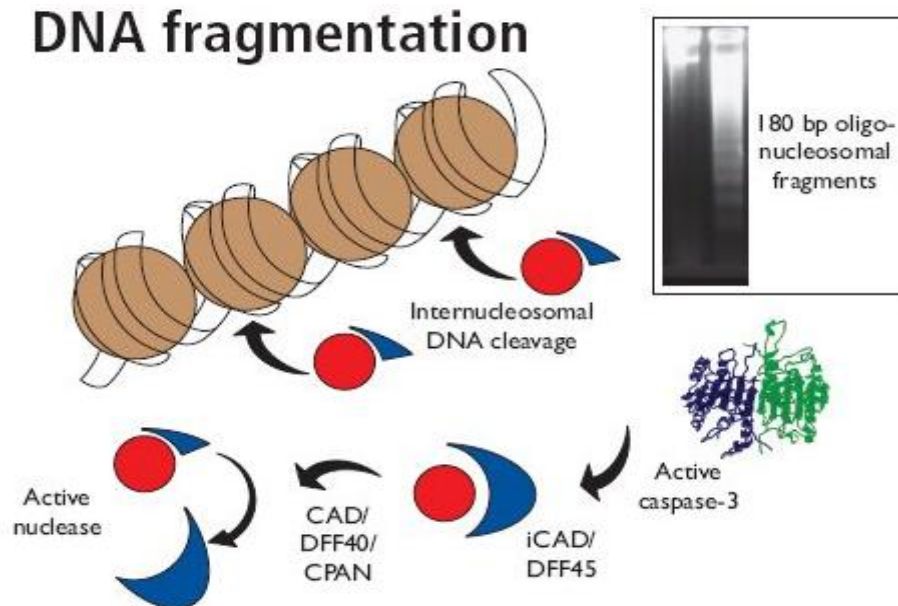
Βιοχημικά χαρακτηριστικά

Πρώιμη φάση

- **Ενεργοποίηση κασπασών 3, 7 και 9**
- Αποκοπή CK-18, β-ακτίνης και PARP

Μέση φάση

- Αποκάλυψη του αντιγόνου 7A6 στην μιτοχονδριακή μεμβράνη
- **Μετάθεση της φωσφατιδυλοσερίνης στην εξωτερική επιφάνεια της κυτταρικής μεμβράνης**
- **Κατάτμηση του DNA** μεταξύ των νουκλεοσωμάτων (180 -200 bp DNA ladder)

Απόπτωση

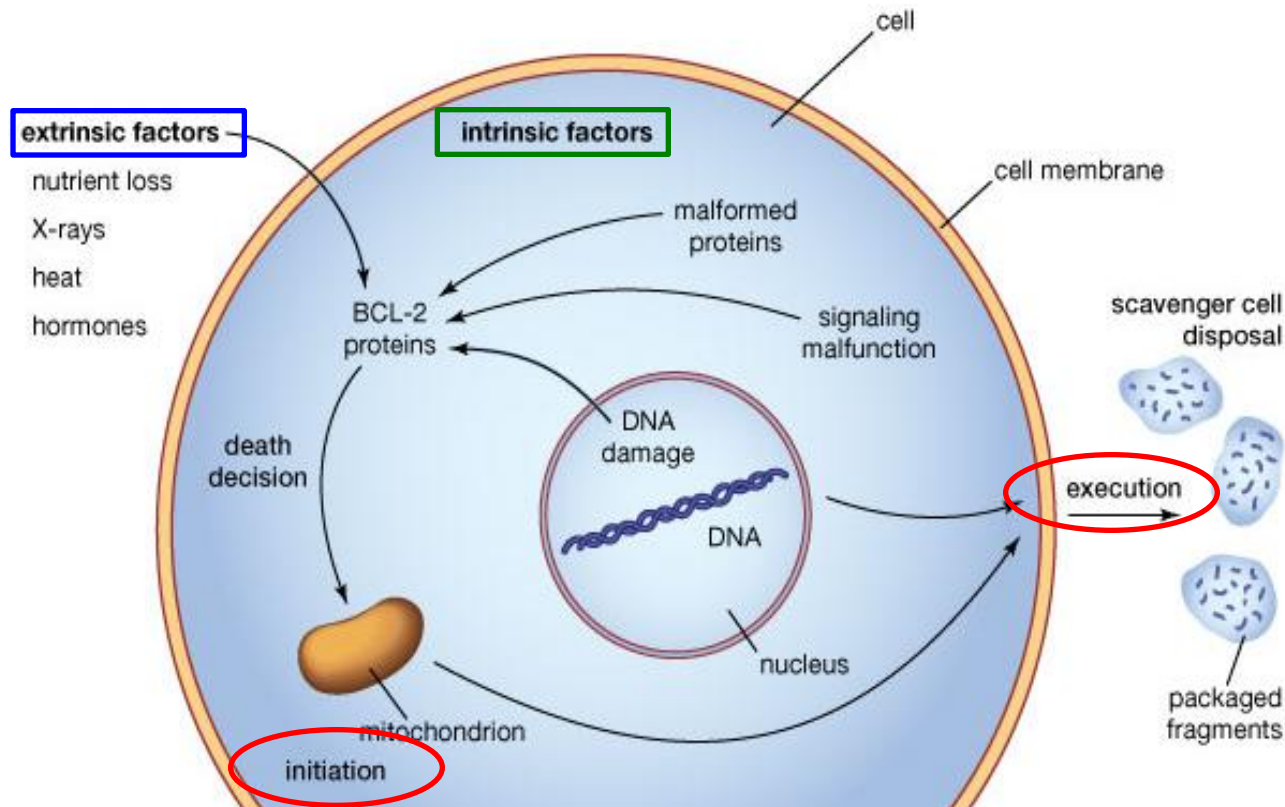
Λειτουργικές φάσεις – Παράγοντες ενεργοποίησης

• Φάση έναρξης - ενεργοποίησης

- απόκριση σε ερεθίσματα θανάτου
- ενεργοποίηση υποδοχέων / διμερισμός πρωτεϊνών της οικογένειας Bcl-2
- **απελευθέρωση κυτοχρώματος c**
- **ενεργοποίηση κασπασών έναρξης**

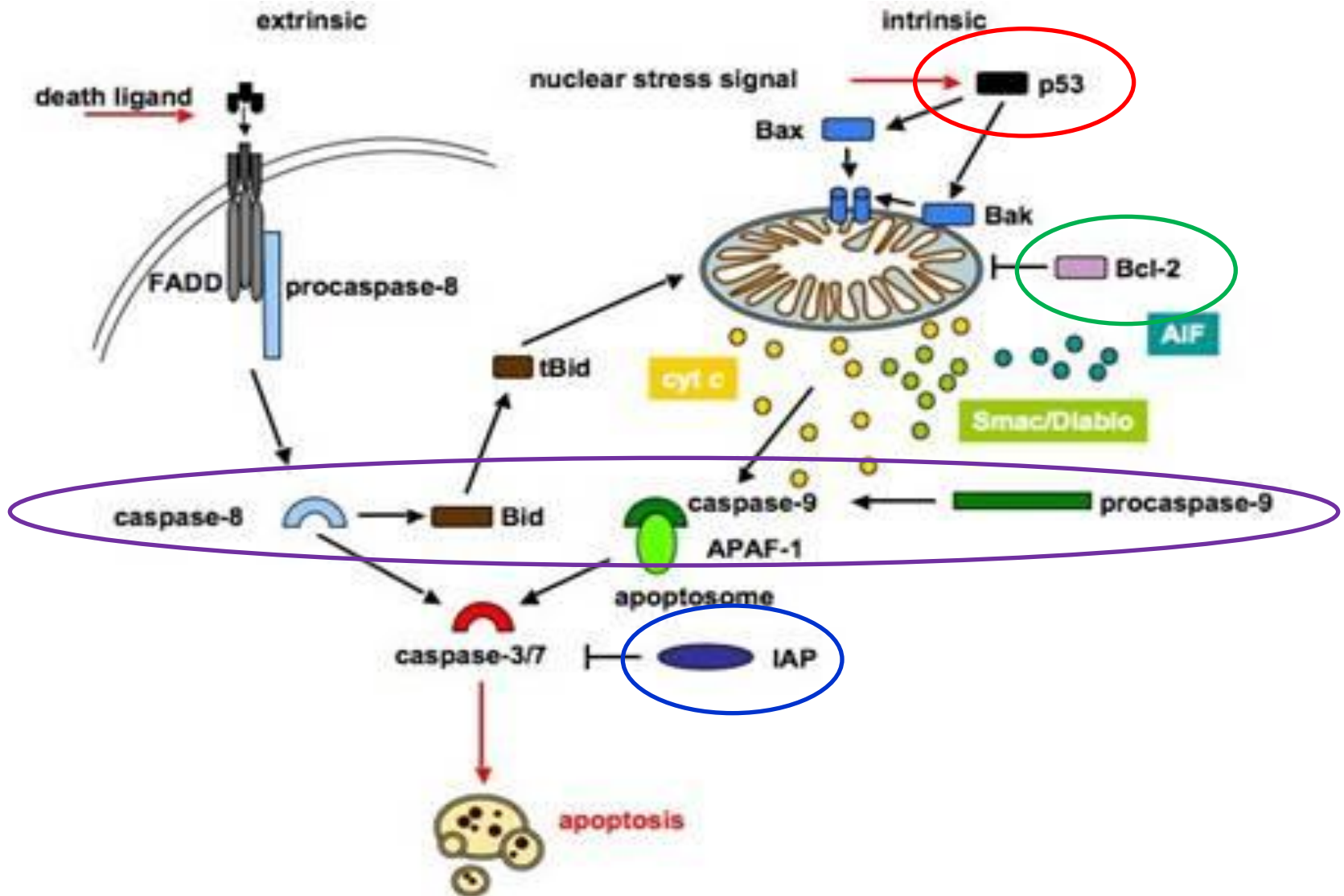
• Φάση εκτέλεσης

- **ενεργοποίηση κασπασών εκτέλεσης**
- ενεργοποίηση CAD (caspase dependent DNase) ή endoG
- **κατάτμηση DNA (DNA fragmentation)**

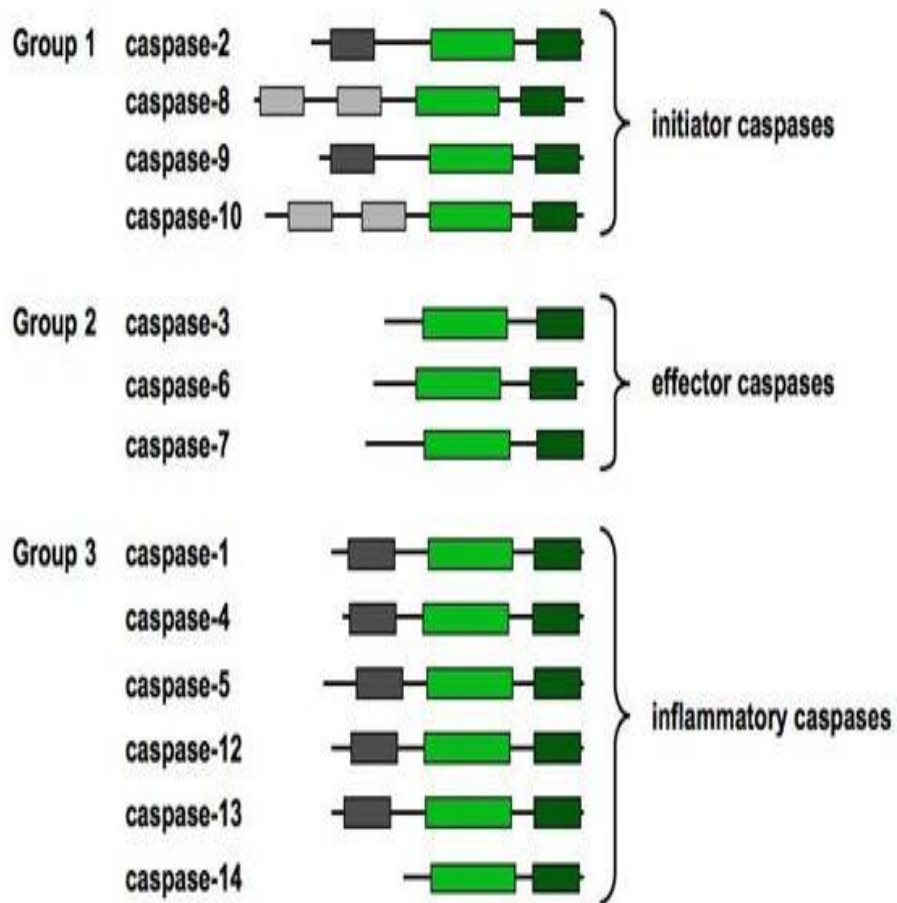
Απόπτωση

Ρυθμιστικές πρωτεΐνες

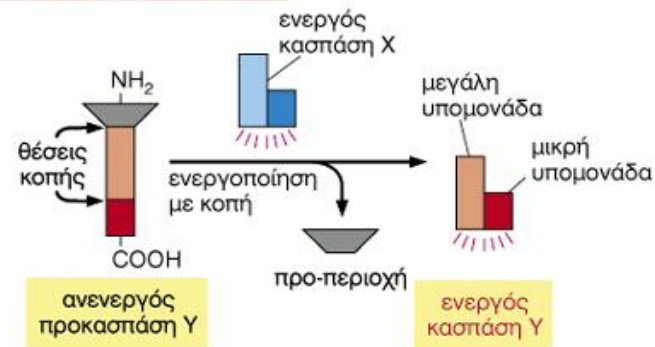

Κασπάσες

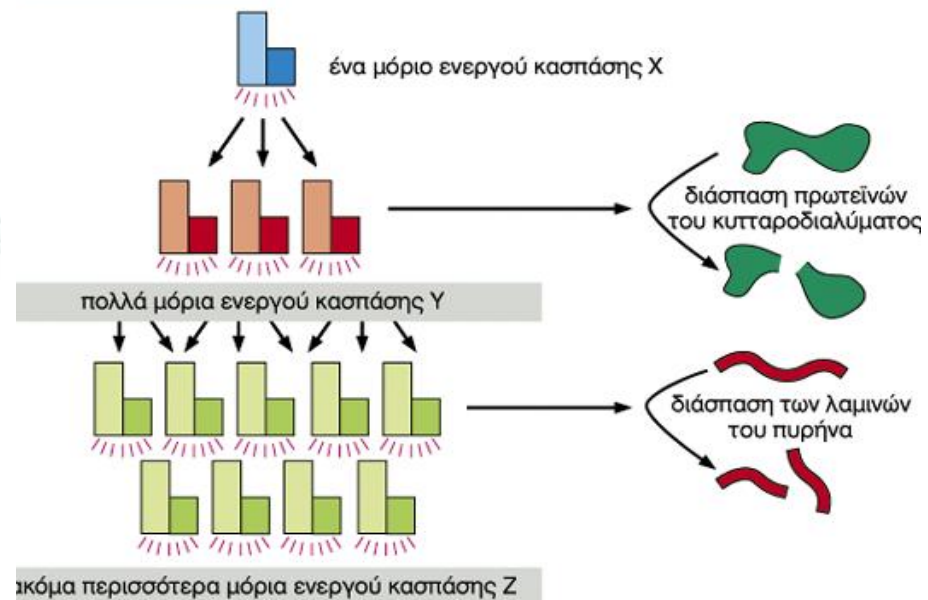
(Caspases-cysteine aspartyl-specific proteases)

ενεργοποίηση προκασπαίων

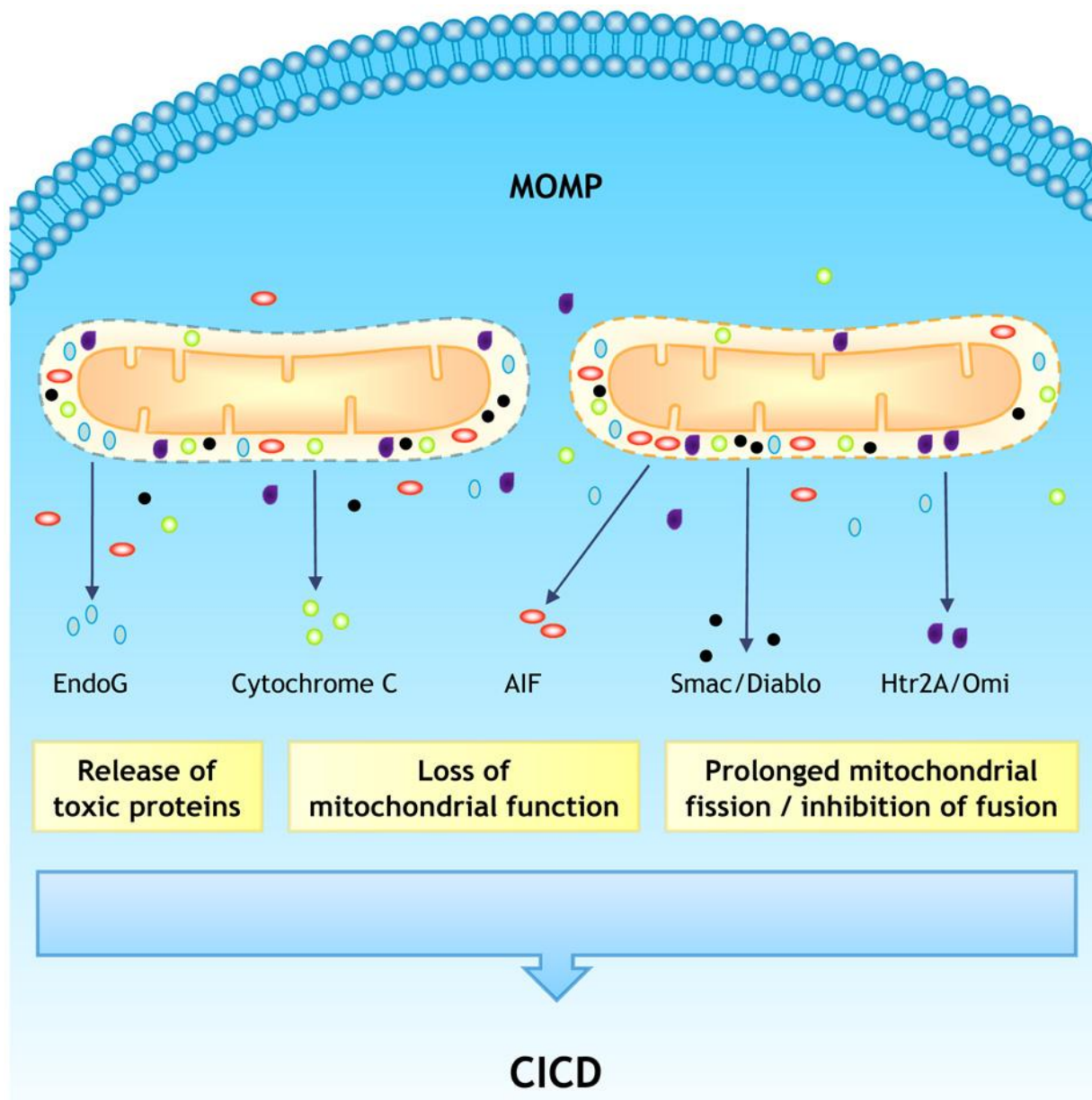

ακολουθία κασπαίων

Ανεξάρτητος από κασπάσες κυτταρικός θάνατος (CICD)

Δομική και λειτουργική διαταραχή των μιτοχονδρίων

Οικογένεια Bcl-2 πρωτεϊνών

Anti-apoptotic BCL-2 proteins

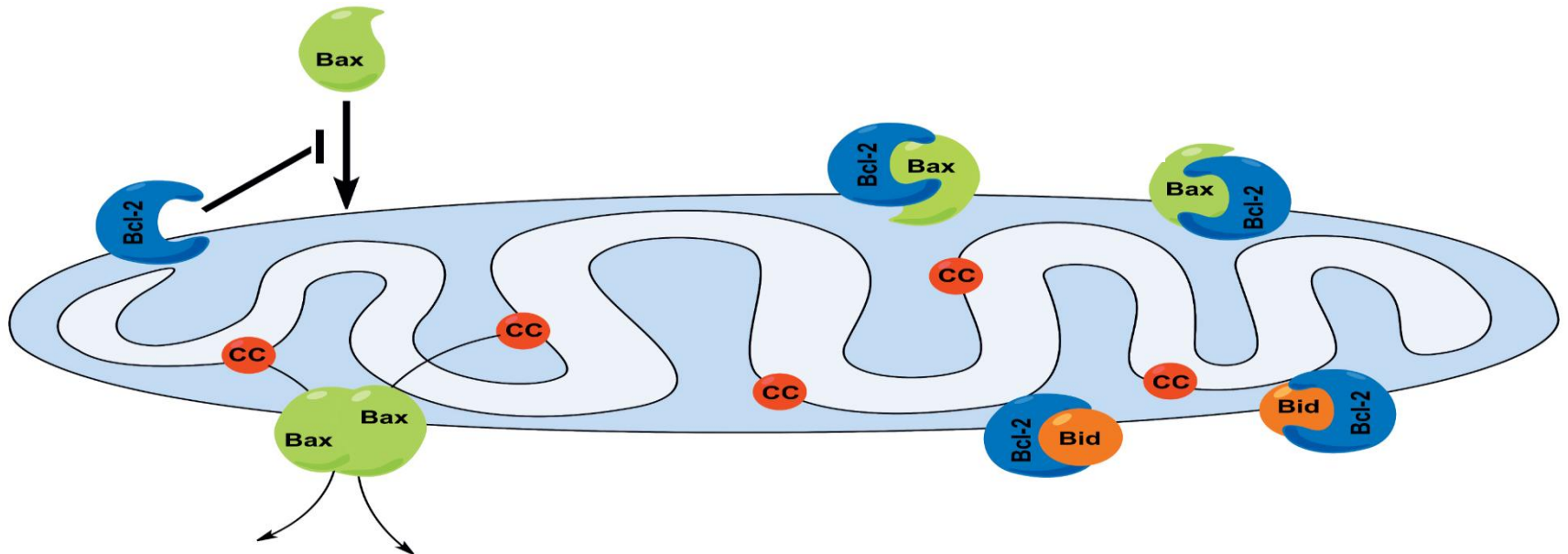

Pro-apoptotic BCL-2 proteins

'Effectors'

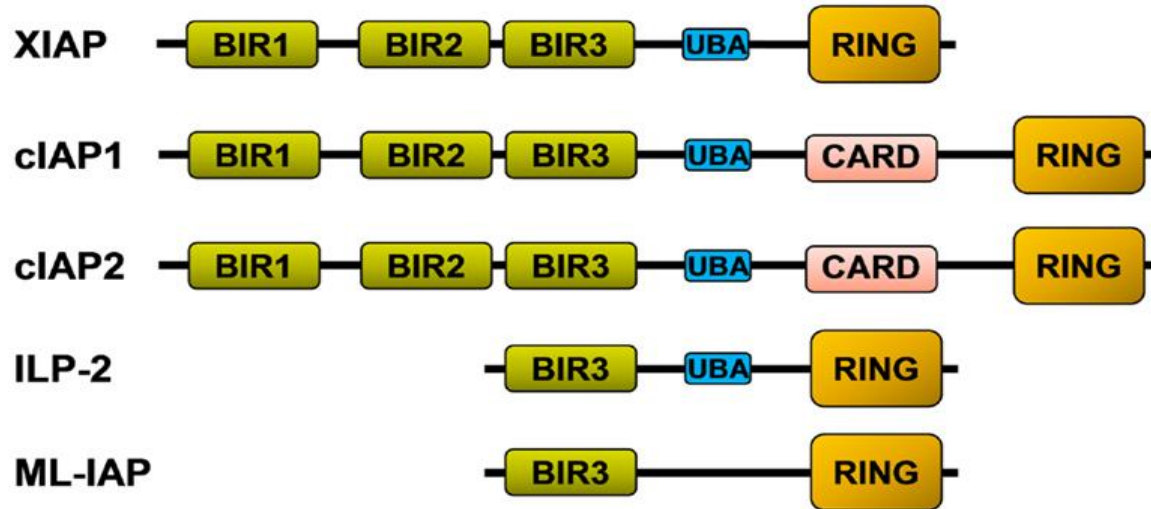
'BH3-only'

Οικογένεια IAP πρωτεϊνών

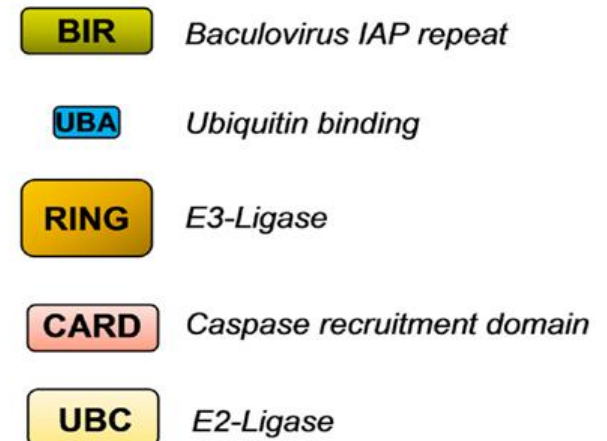
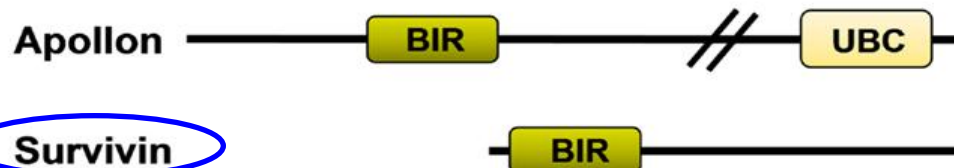
Class 1:

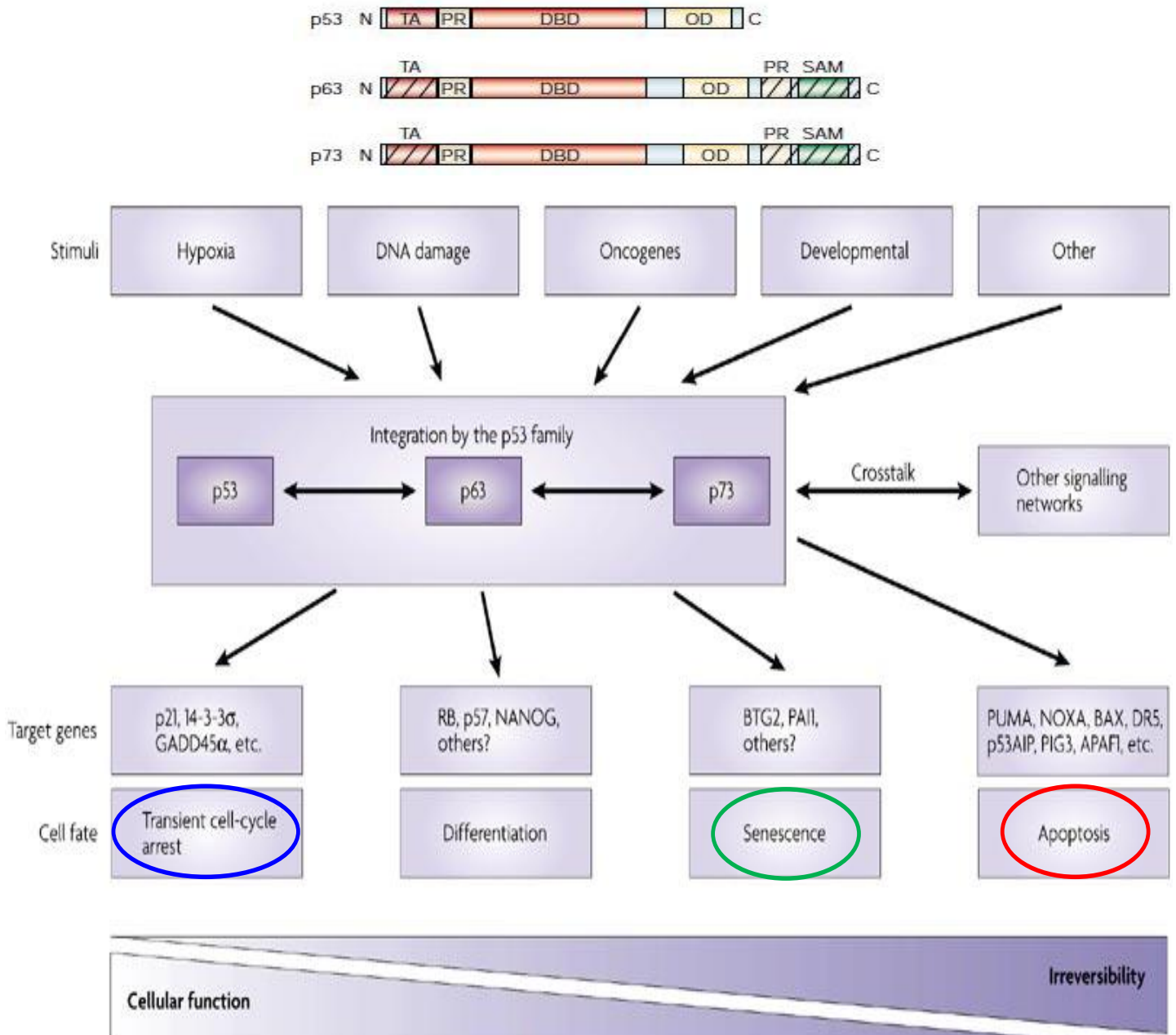
Class 2:

Class 3:

Οικογένεια p53 πρωτεΐνης

Οικογένεια p53 πρωτεΐνης - απόπτωση

Class of genes	Name of gene	Function of gene product
p53 antagonist	<i>MDM2/HDM2</i>	induces p53 ubiquitylation
Growth arrest genes	<i>p21^{Cip1}</i>	inhibitor of CDKs, DNA polymerase
	<i>Siah-1</i>	aids β -catenin degradation
	<i>14-3-3σ</i>	sequesters cyclin B-CDC2 in cytoplasm
	<i>Reprimo</i>	G ₂ arrest
DNA repair genes	<i>p53R2</i>	ribonucleotide reductase—biosynthesis of DNA precursors
	<i>XPE/DDB2</i>	global NER
	<i>XPC</i>	global NER
	<i>XPG</i>	global NER, TCR
	<i>GADD45</i>	global NER ?
	<i>DNA pol κ</i>	error-prone DNA polymerase
Regulators of apoptosis	<p> ▲ <i>BAX</i> <i>PUMA</i> <i>NOXA</i> <i>p53AIP1</i> <i>Killer/DR5</i> <i>PIDD</i> <i>PERP</i> <i>APAF1</i> ▼ <i>NF-κB</i> <i>Fas/APO1</i> <i>PIG3</i> <i>PTEN</i> ▼ <i>Bcl-2</i> <i>IGF-1R</i> <i>IGFBP-3</i> </p>	<p> mitochondrial pore protein BH3-only mitochondrial pore protein BH3-only mitochondrial pore protein dissipates mitochondrial membrane potential cell surface death receptor death domain protein pro-apoptotic transmembrane protein activator of caspase-9 transcription factor, mediator of TNF signaling death receptor mitochondrial oxidation/reduction control reduces levels of the anti-apoptotic PIP₃ (repression of) its expression (repression of) its expression IGF-1-sequestering protein </p>
Anti-angiogenic proteins	<i>TSP-1</i> (thrombospondin)	antagonist of angiogenesis

↓ survivin

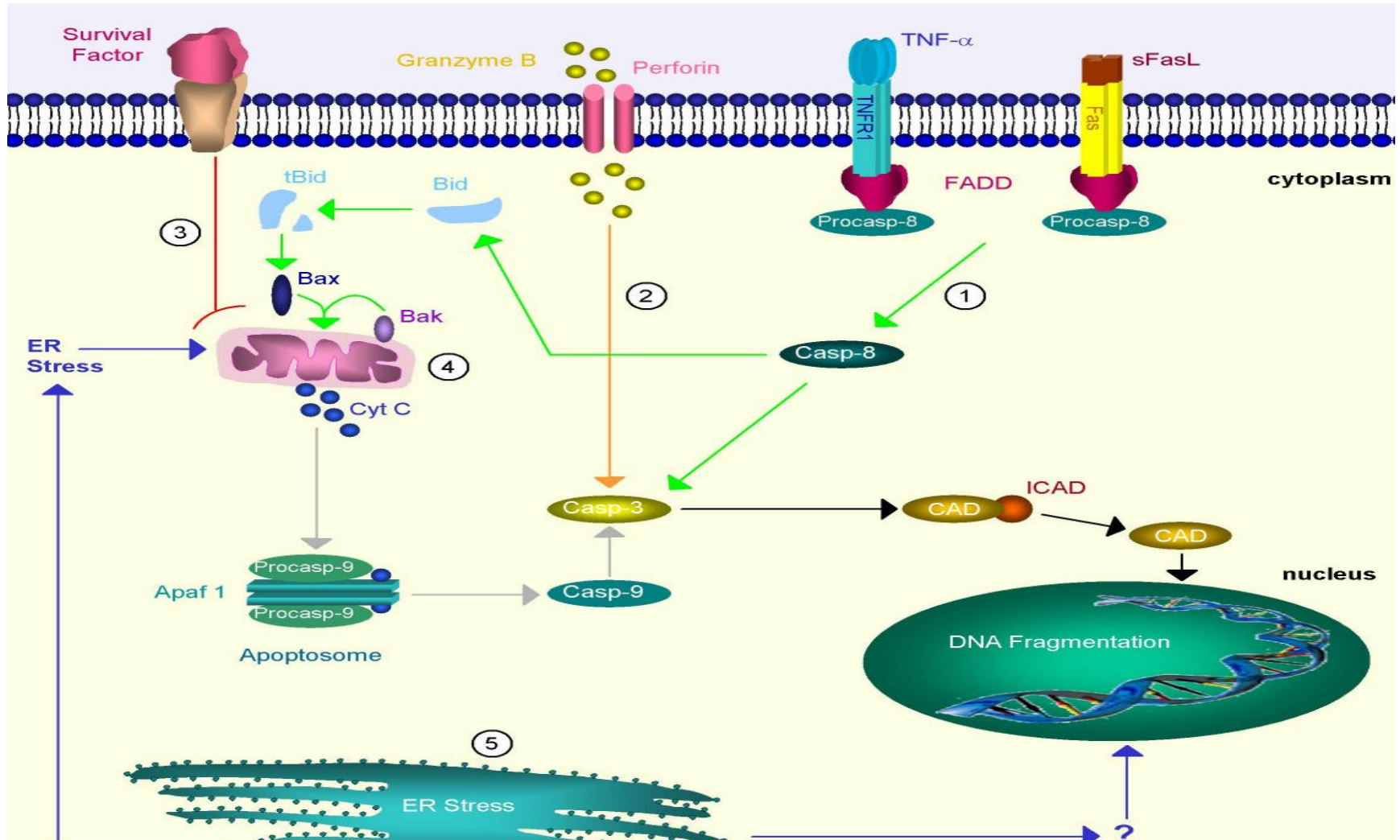
Βιοχημικά μονοπάτια απόπτωσης

• Εξωγενές

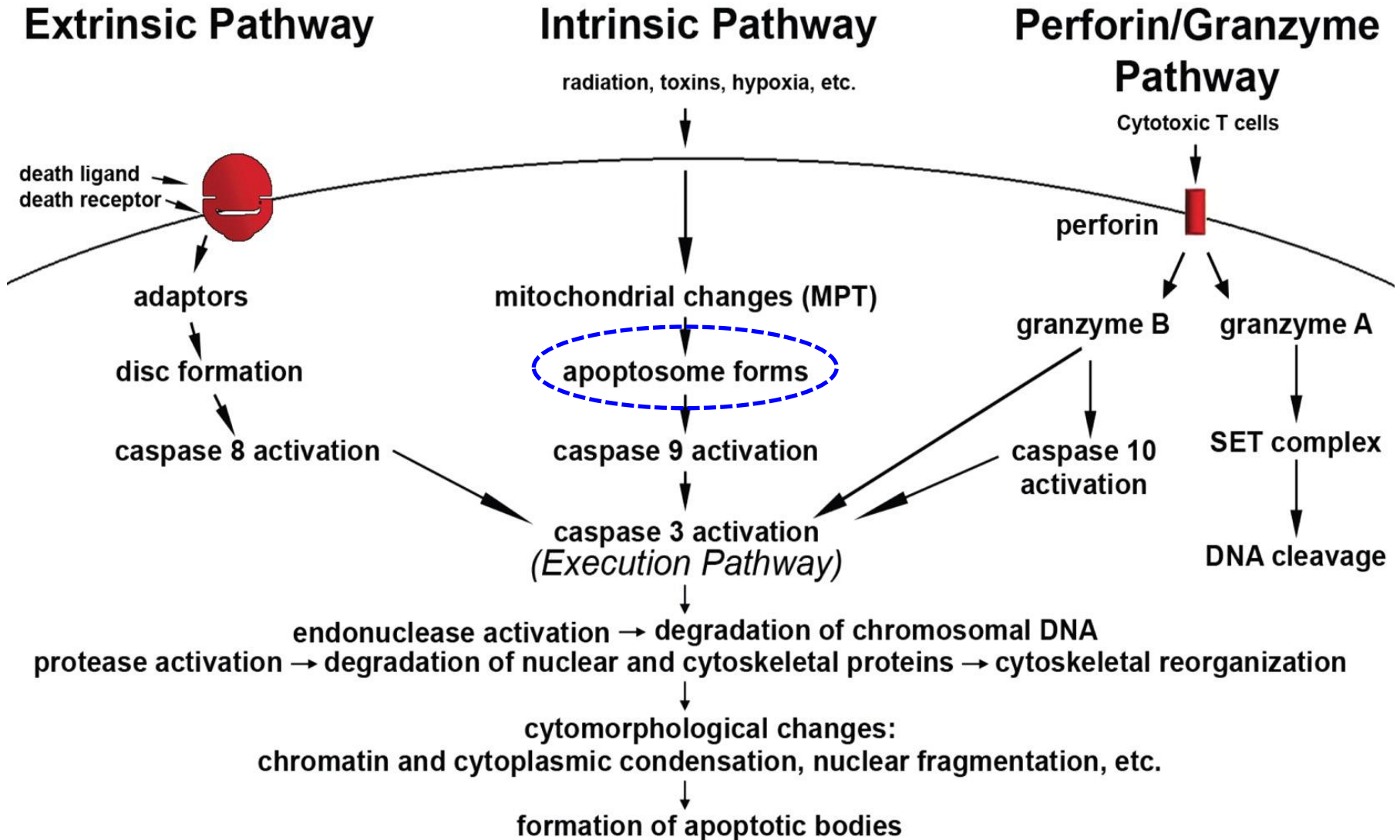
- Υποδοχέων (TNFRs, Fas, DRs)
- Granzyme/Perforin

• Ενδογενές

- Μιτοχονδρίων
- Ενδοπλασματικού δικτύου

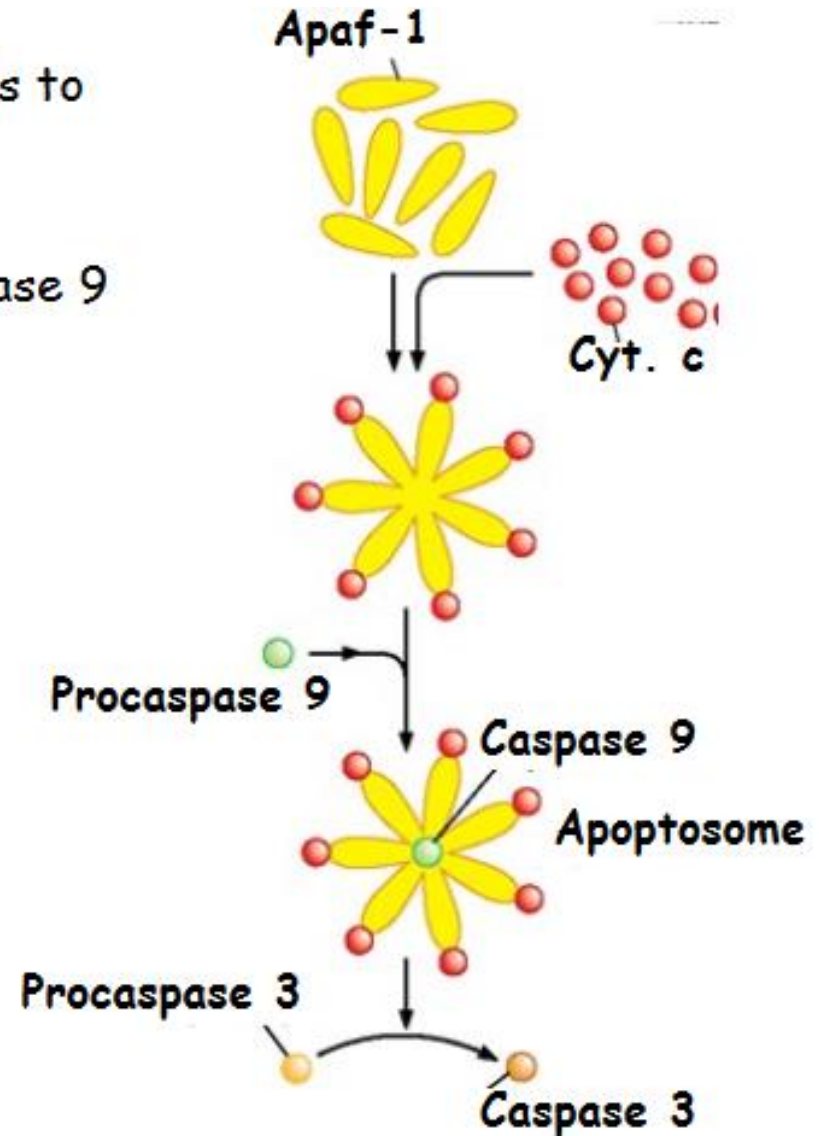
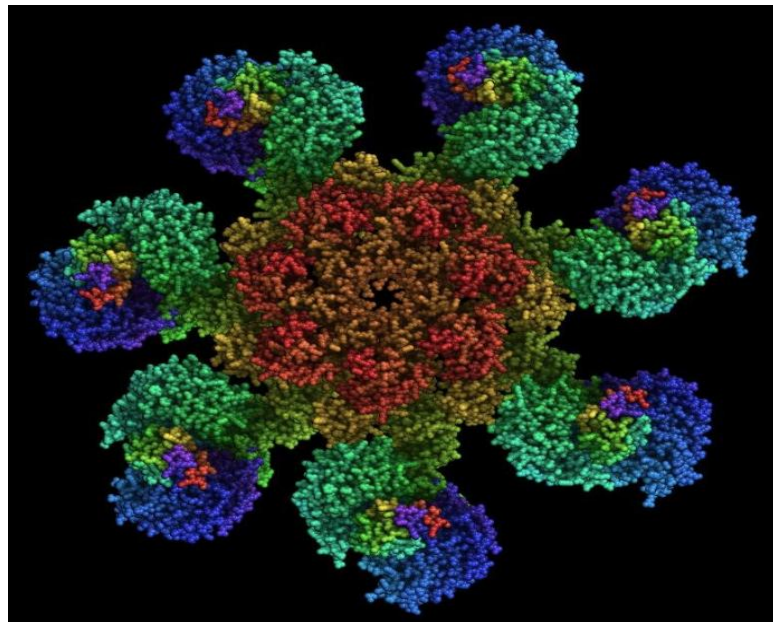

Βιοχημικά μονοπάτια απόπτωσης - κασπάσες

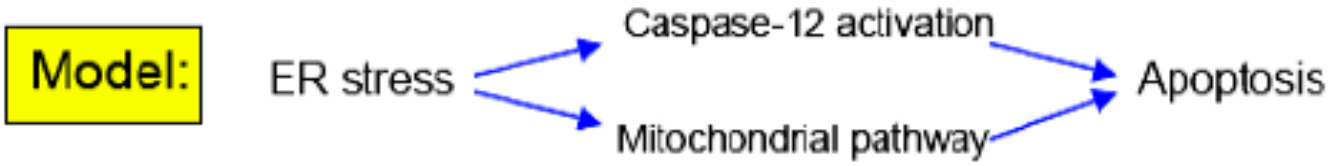
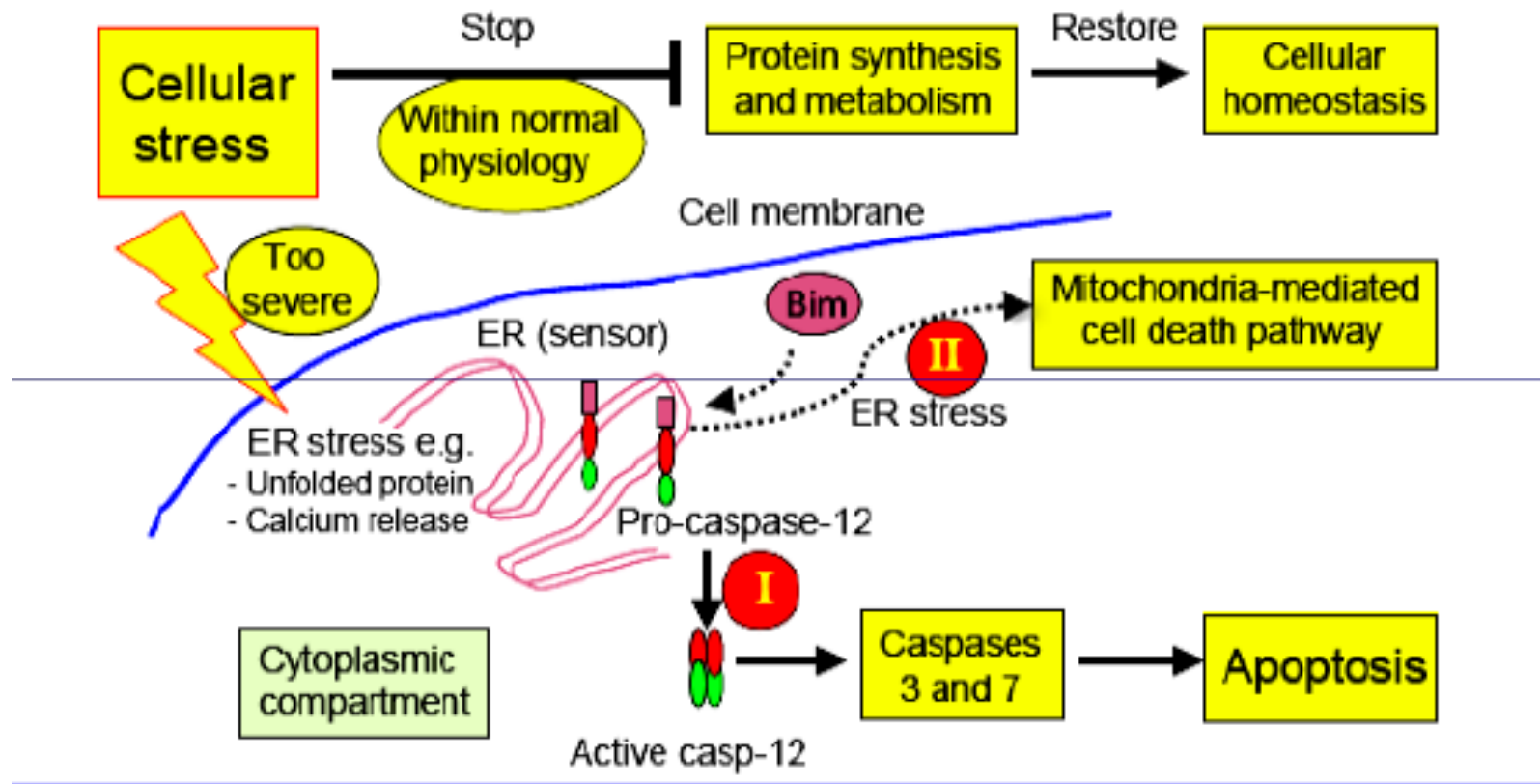

Ενδογενές μονοπάτι - σχηματισμός αποπτοσώματος

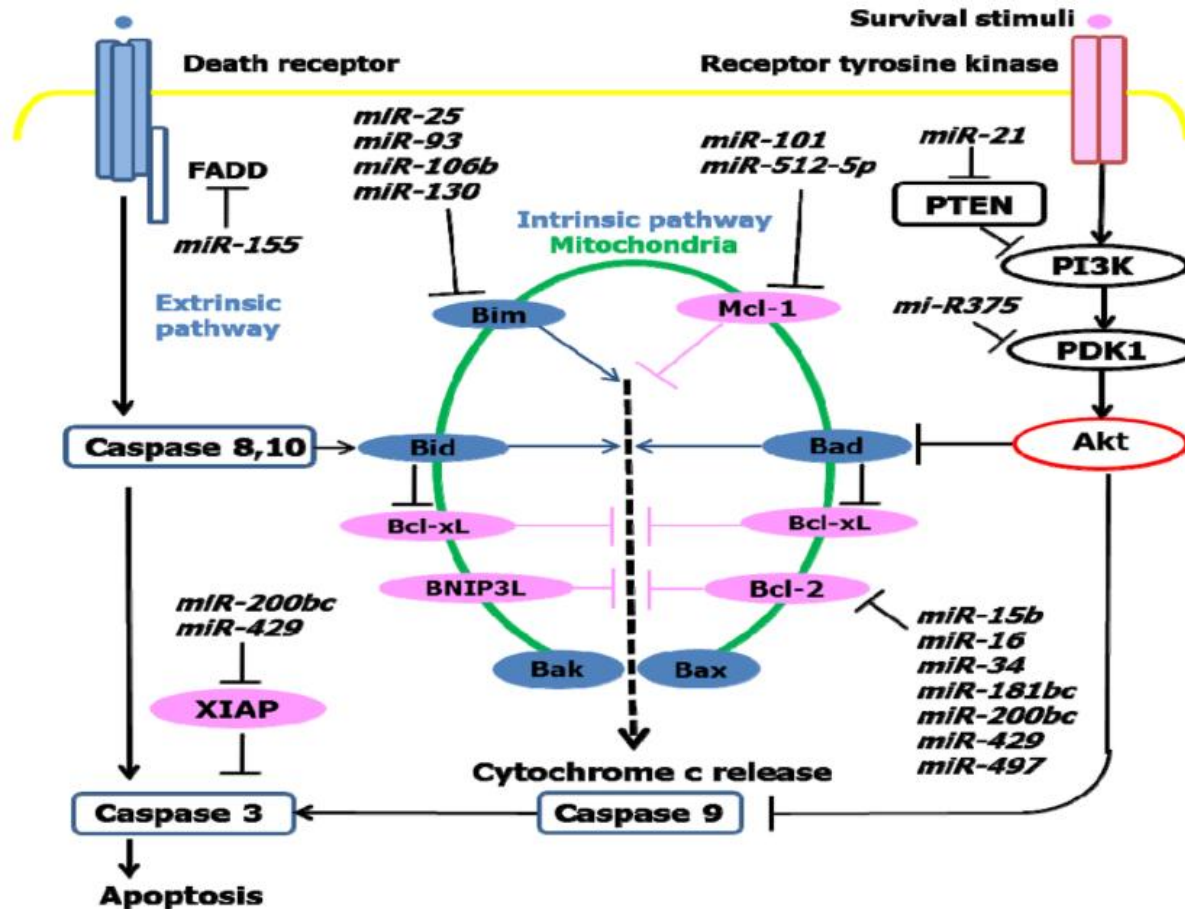
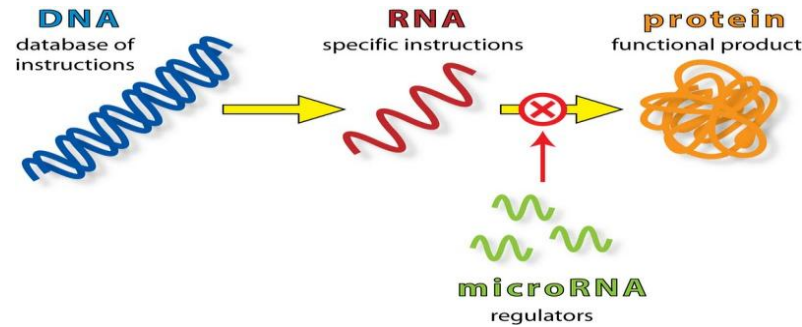
- In the cytosol, cytochrome c binds to Apaf-1 to form apoptosome
- The apoptosome recruits procaspase 9 to generate the active caspase 9
- Caspase 9 then activates the executioner caspase 3, 6, 7

ER stress και απόπτωση

Ο ρόλος των *microRNA*

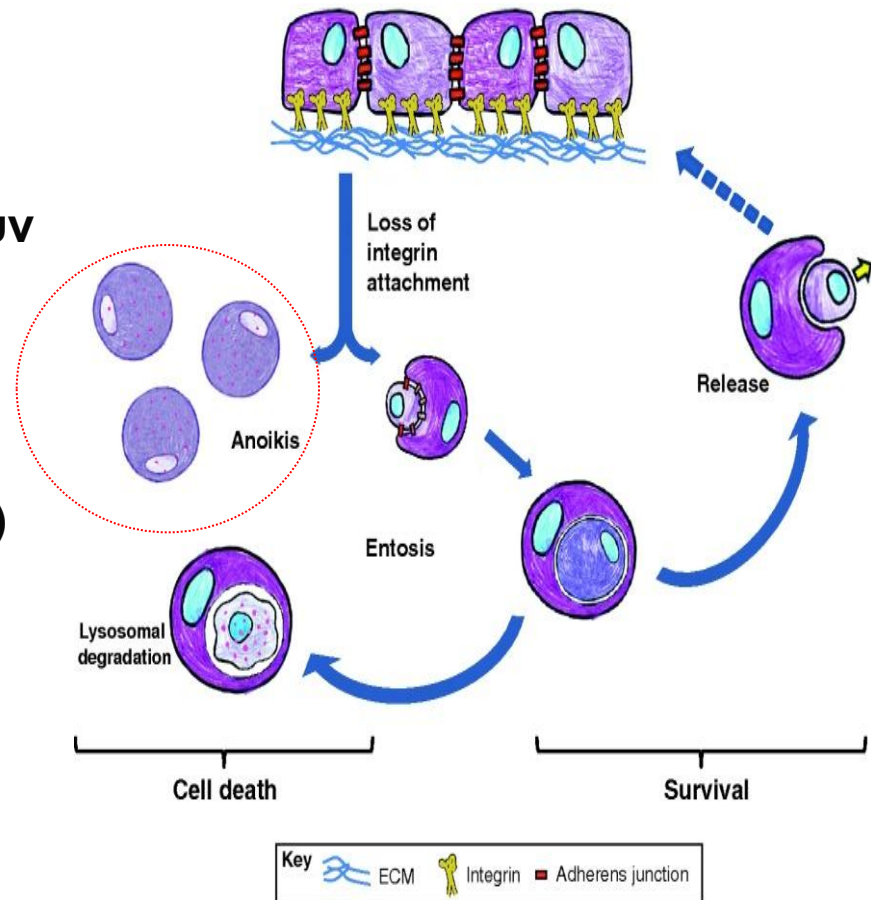
Ανοίκιση (Anoikis)

Απόπτωση οφειλόμενη σε απώλεια κυτταρικής πρόσφυσης στο εξωκυττάριο πλέγμα (ECM) ή/και σε απώλεια διακυτταρικής επικοινωνίας

- Οικογένεια **ιντεγκρινών** που σχηματίζουν 24 διαφορετικά ετεροδιμερή
- **Συνδέτες** (ligands): ΕΘΟ πρωτεΐνες (collagen, fibronectin, osteopontin, vitronectin, tenascin-C, thrombospondin)

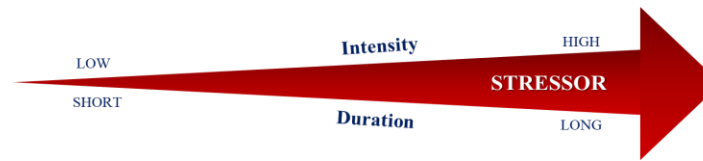
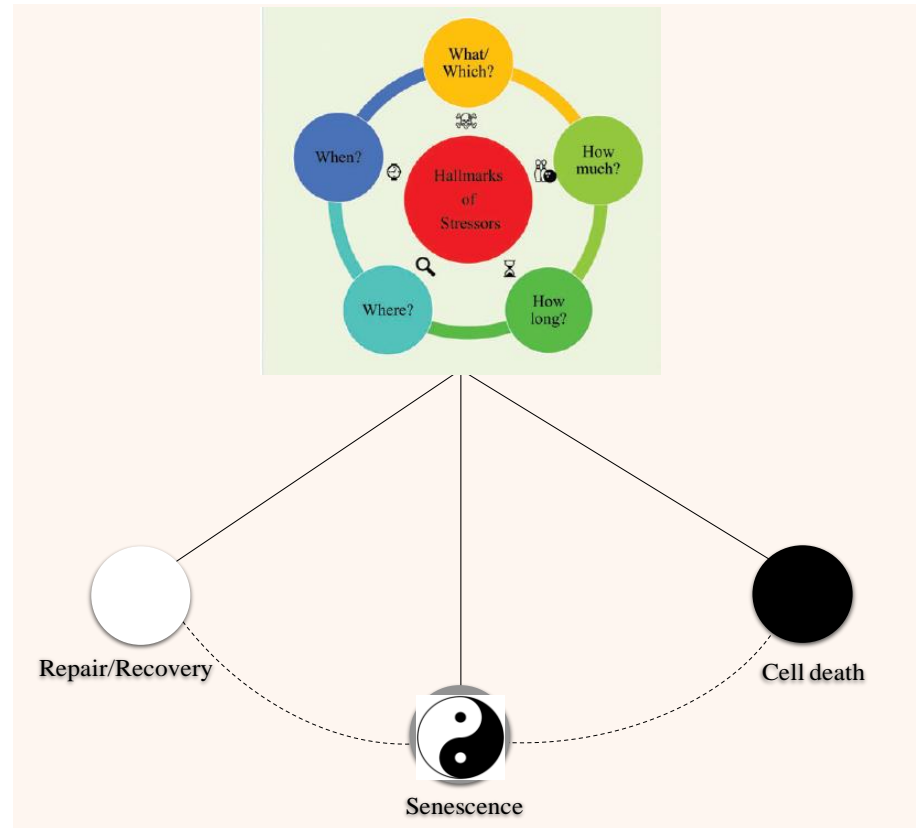
Μεταγωγή σημάτων που σχετίζονται με **επιβίωση, κυτταρικό πολλαπλασιασμό, διαφοροποίηση και κυτταρική κίνηση**

Απορρύθμιση της ανοίκισης στην διαδικασία της διήθησης- EMT

Κυτταρική Γήρανση

Ομοιοστατικός μηχανισμός ανταπόκρισης στο stress

Η τύχη του κυττάρου εξαρτάται από την **ένταση του stress**, καθώς και από τη **διάρκεια** ή τη «**φύση**» του βλαπτικού παράγοντα που επιδρά

Gorgoulis et al, J Pathol 2018

Την γλίτωσα!

Επιδιόρθωση επιτυχής-
Κυτταρική «Ανάνηψη»

Σημαντικό χτύπημα! Να
σηκωθώ, να μην σηκωθώ...?

Κυτταρική
γήρανση

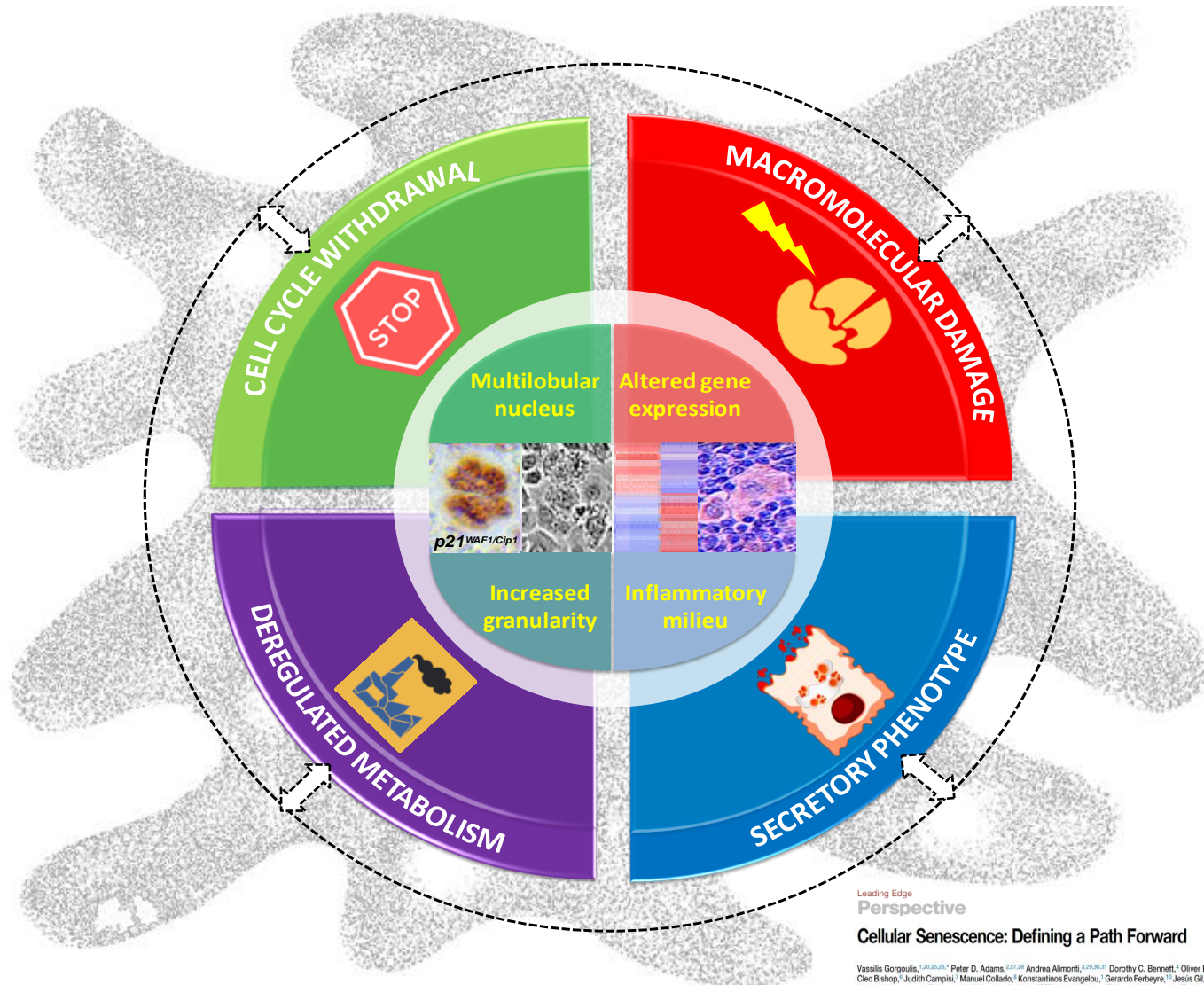
Μόλις βγήκα νοκ-άουτ!

Κυτταρικός
θάνατος

Θεμελιώδη γνωρίσματα γηρασμένων κυττάρων

Κύτταρα «Zombie», ανθεκτικά στην απόπτωση

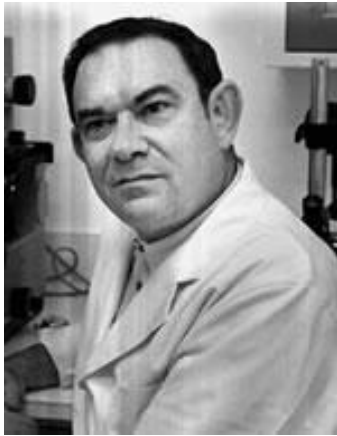

Leading Edge
Perspective

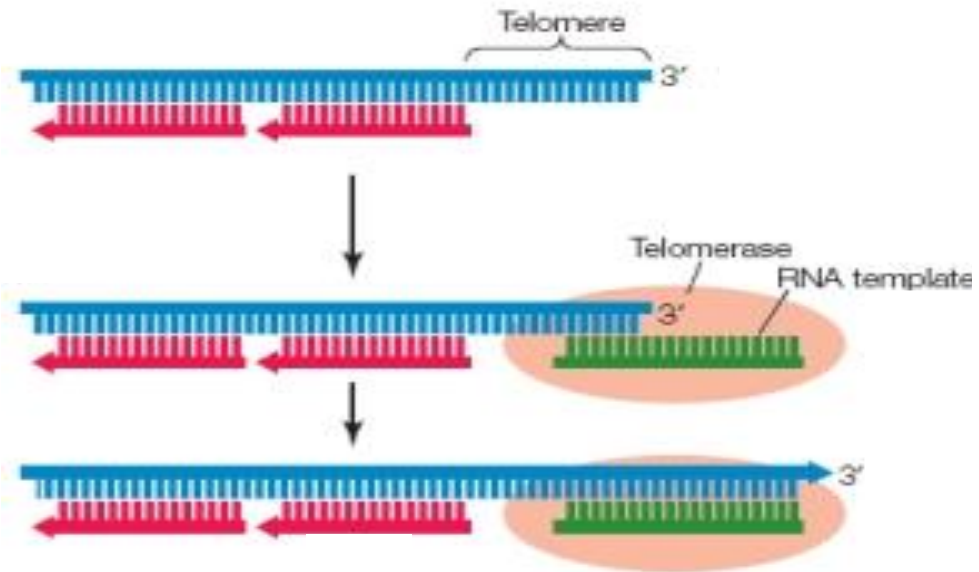
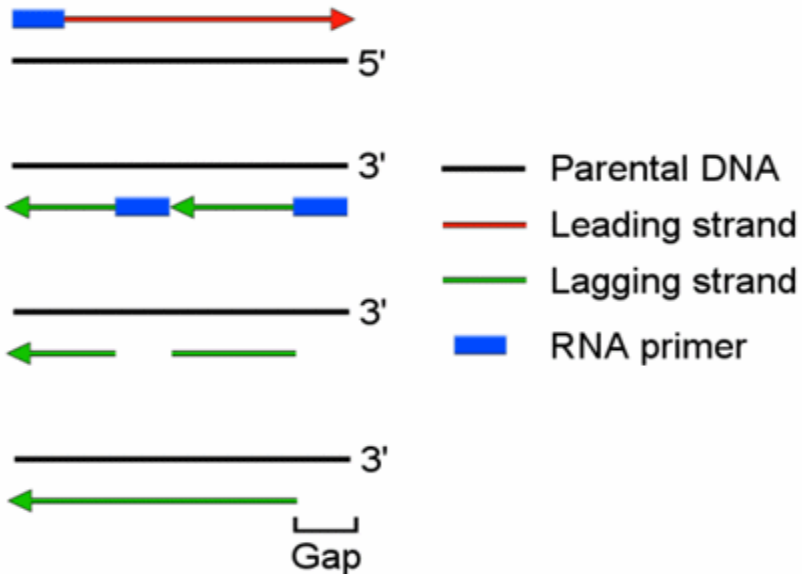
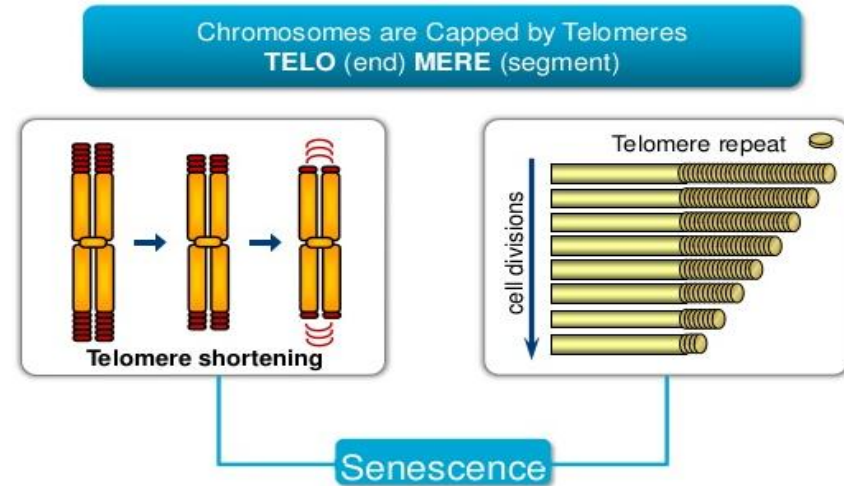
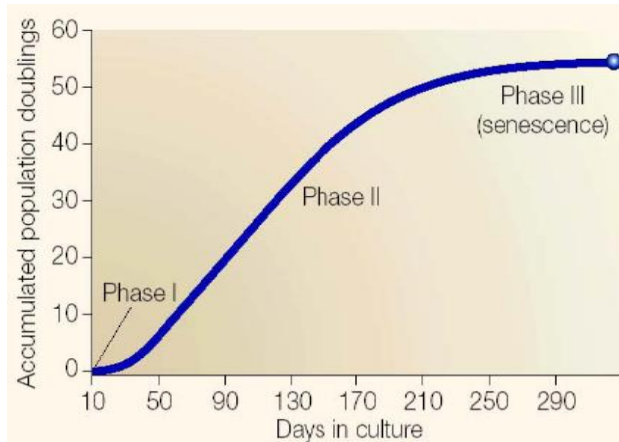
Cellular Senescence: Defining a Path Forward

Vassilis Gorgoulis,^{1,2,3,26,28} Peter D. Adams,^{2,27,28} Andrea Alimonti,^{3,29,30,31} Dorothy C. Bennett,⁴ Oliver Bischof,⁵ Cleo Bishop,⁶ Judith Campisi,⁷ Manuel Collado,⁸ Konstantinos Evangelou,⁹ Gerardo Ferbeyre,¹⁰ Jesús Gil,^{11,32} Eiji Hara,¹² Valery Krizhanovskiy,¹³ Diana Jurk,¹⁴ Andrea B. Maier,^{15,33} Masashi Narita,¹⁶ Laura Niedermhofer,¹⁷ João F. Passos,¹⁸

Αναδιπλασιαστική Κυτταρική Γήρανση (Replicative Senescence)

Leonard Hayflick May 15, 1961

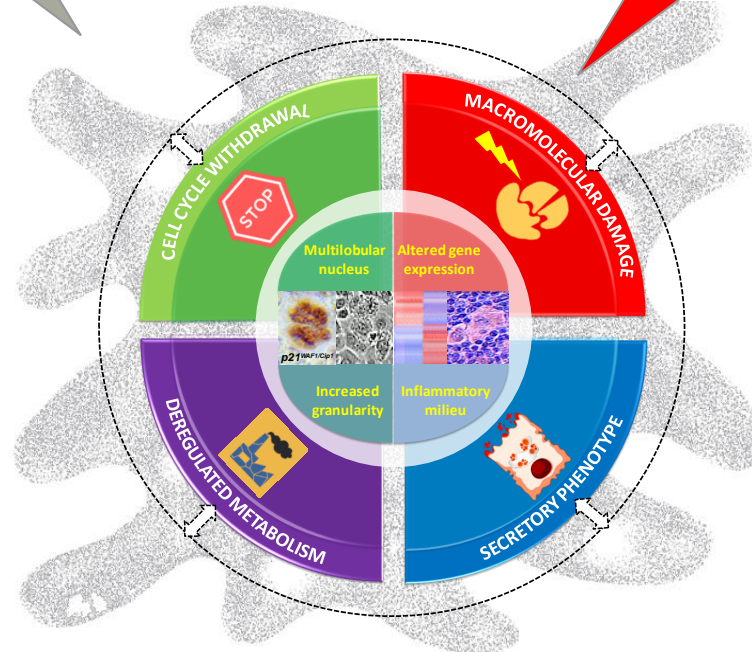
Πλήν της φθοράς των τελομερών ...

Φθορά Τελομερών

Ογκογονίδια
Βλάβες του γενόματος/
Γενοτοξικοί Παράγοντες
Μεταβολικό stress
Κυτταροκίνες

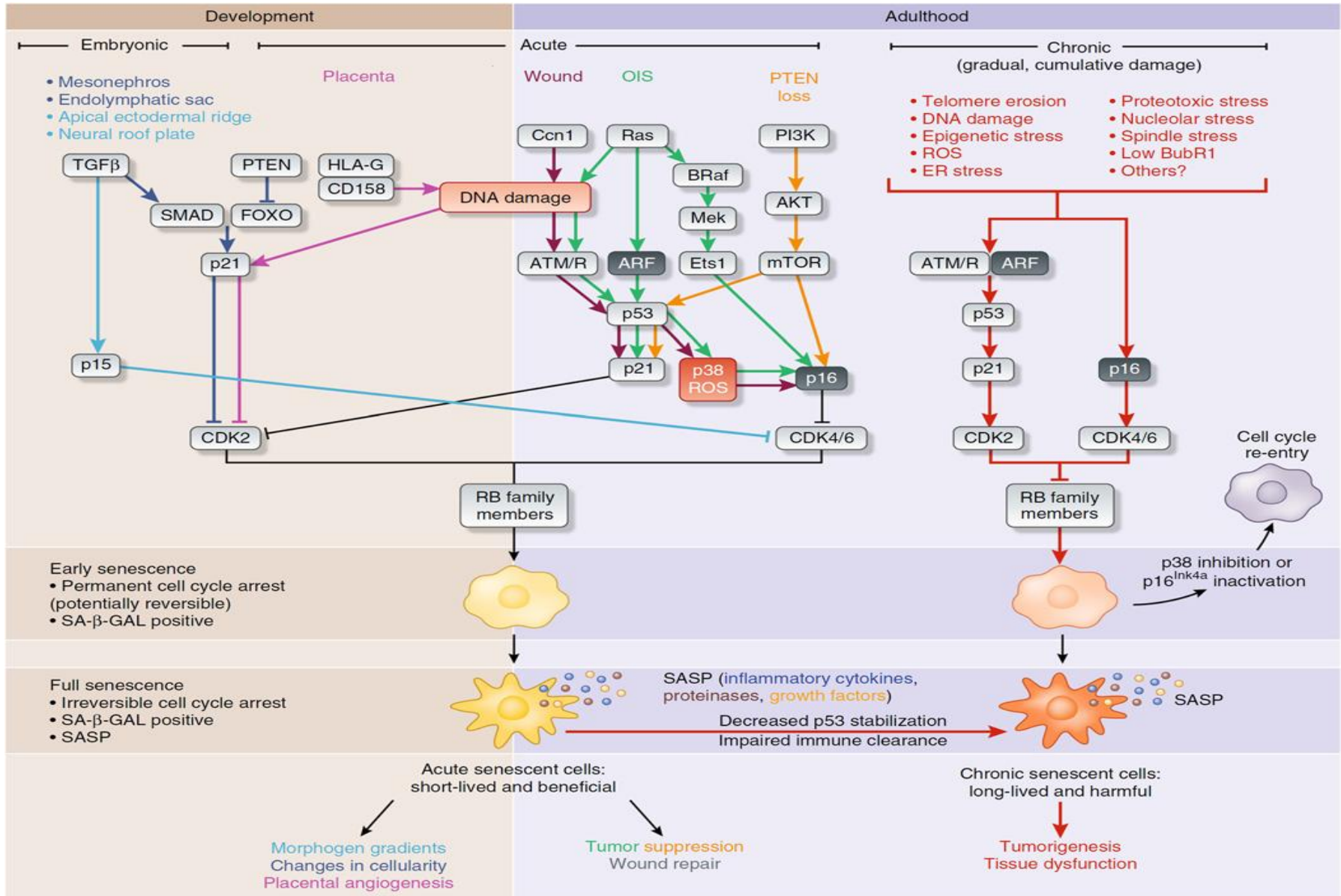
Αναδιπλασιαστική
κυτταρική γήρανση

Επαγόμενη από stress
κυτταρική γήρανση

Κυτταρική Γήρανση

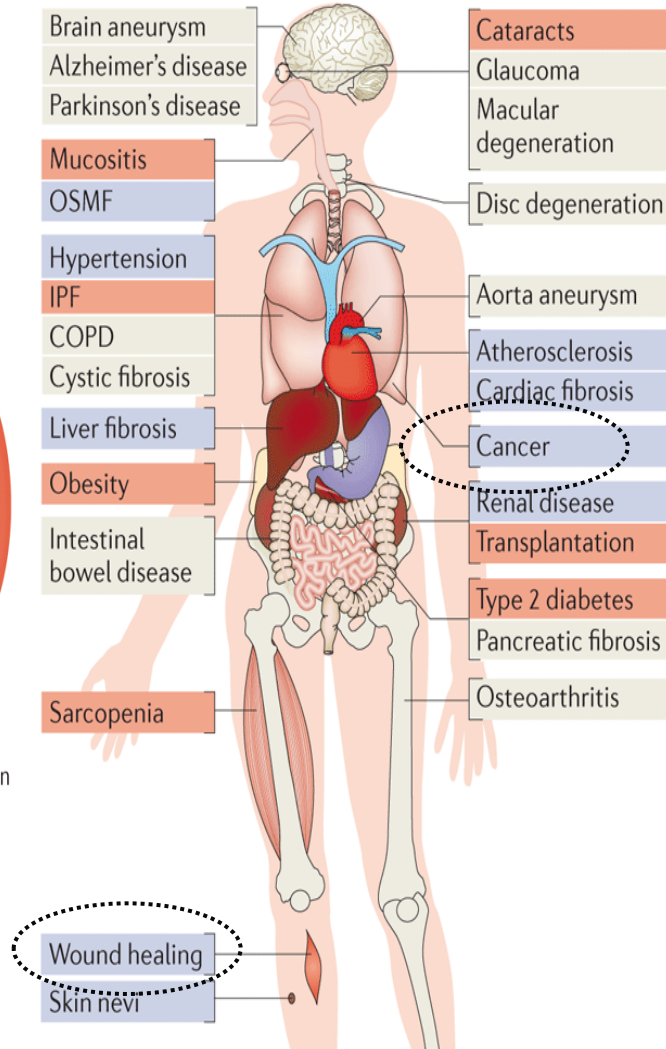
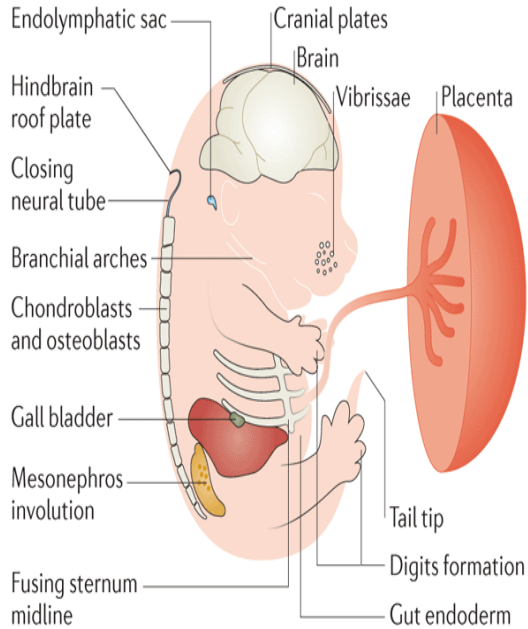
Σηματοδοτικά μονοπάτια – Τύποι - Φάσεις

Κυτταρική γήρανση

Ενήλικη ζωή - Φυσιολογικές/ Παθολογικές Καταστάσεις

Εμβρυϊκή ανάπτυξη

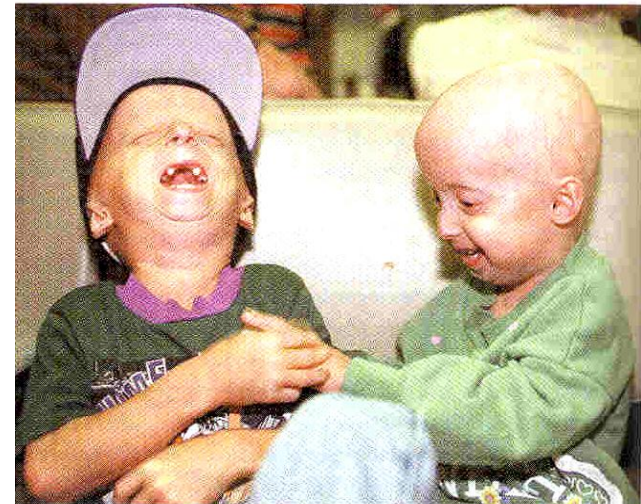

Γενετικά Σύνδρομα

Σύνδρομο Werner

Σύνδρομο πρόωρης γήρανσης (Hutchinson-Gilford)

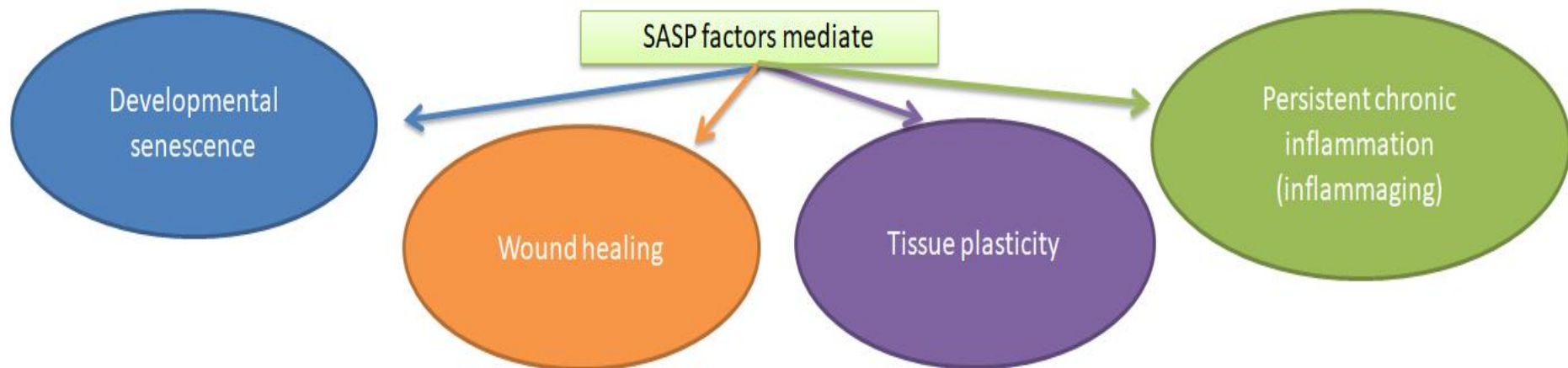

SASP (Senescence Associated Secretory Phenotype)

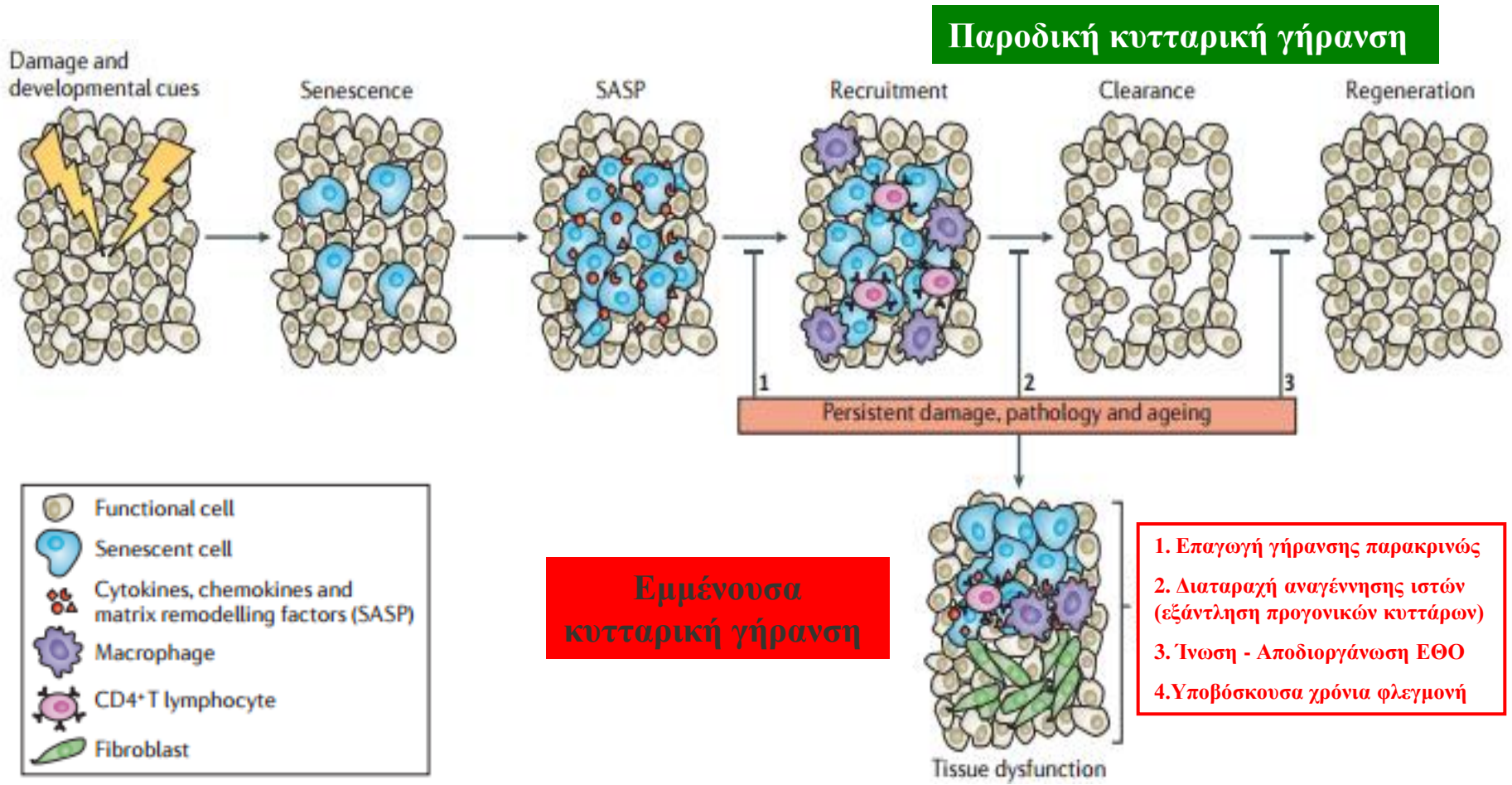
Η «επιβλαβής» ιδιότητα της εμμένουσας κυτταρικής γήρανσης

Αυτοκρινής και παρακρινής δράση

Class	Component
Interleukins	IL-6; IL-7; IL-1; IL-1b; IL-13; IL-15
Chemokines	IL-8; GRO-a, -b, -g; MCP-2; MCP-4; MIP-1a; MIP-3a; HCC-4; eotaxin; eotaxin-3; TECK; ENA-78; I-309; I-TAC
Other inflammatory molecules	TGFβ; GM-CSF; G-CSF; IFN-γ; BLC; MIF
Growth factors; regulators	Amphiregulin; epiregulin; heregulin; EGF; bFGF; HGF; KGF (FGF7); VEGF; angiogenin; SCF; SDF-1; PIGF; NGF; IGFBP-2, -3, -4, -6, -7
Proteases and regulators	MMP-1, -3, -10, -12, -13, -14; TIMP-1; TIMP-2; PAI-1, -2; tPA; uPA; cathepsin B
Receptors; ligands	ICAM-1, -3; OPG; sTNFR1; sTNFR2; TRAIL-R3; Fas; uPAR; SGP130; EGF-R
Non-protein molecules	PGE2; nitric oxide; ROS
Insoluble factors	Fibronectin; collagens; laminin

Η εμμένουσα κυτταρική γήρανση...είναι επιβλαβής!

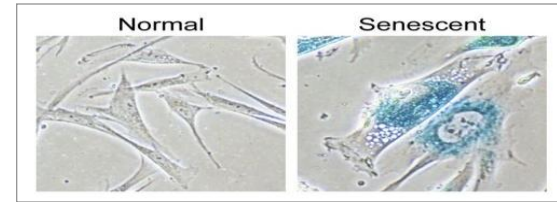
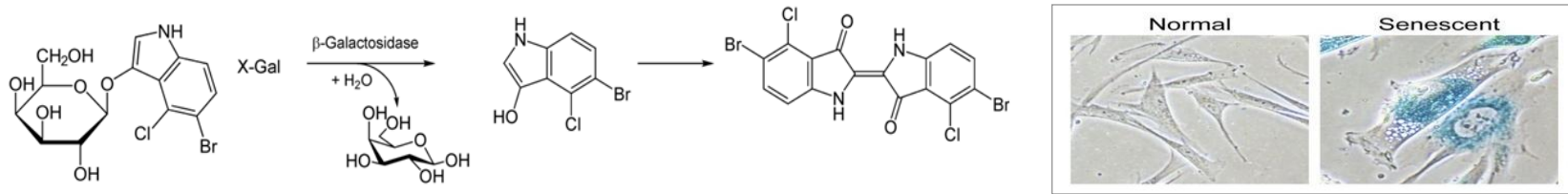

Πώς ανιχνεύεται η κυτταρική γήρανση;

Ανίχνευση γηρασμένων κυττάρων

Εκτίμηση της ενεργότητας του ενζύμου Senescence Associated β -galactosidase (SA- β -gal), pH=6

Η πιο διαδεδομένη μέθοδος

Απαιτείται νωπό (μη μονιμοποιημένο) υλικό / Ψευδώς θετικά και αρνητικά αποτελέσματα

Dimri et al, PNAS 1995

Σύνθεση καινοτόμου αντιδραστηρίου

SenTraGor™
Antibody-enhanced detection of Senescent cells

An innovative marker of Senescence applicable in every biological sample

G13 (SenTraGor™)

Newly synthesized biotinylated Sudan Black-B chemical analogue

Method

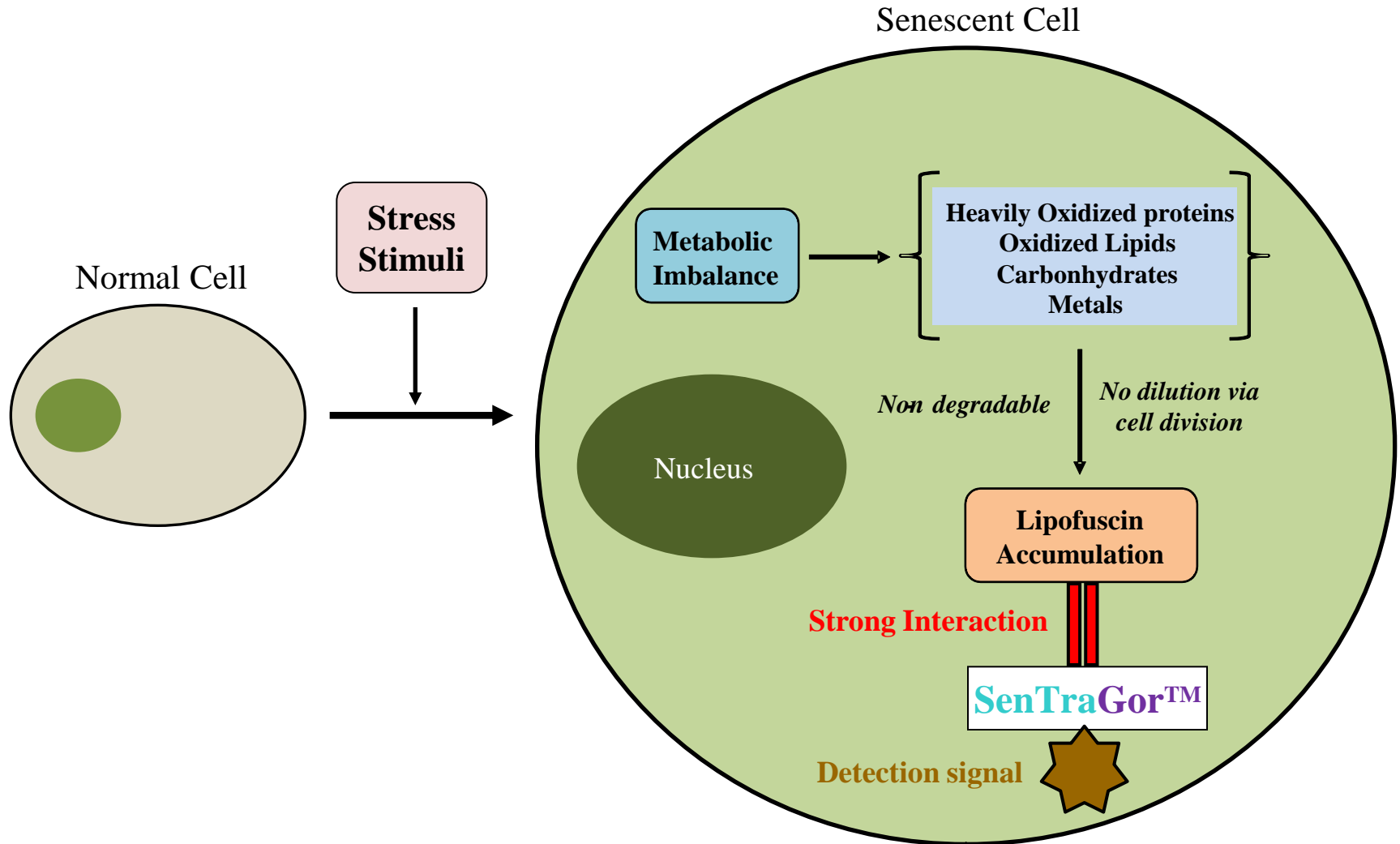
- Alkaline phosphatase (AP)
- Secondary ab
- Anti-Biotin ab
- GL13 (biotin conjugated)
- Lipofuscin (cytoplasm)

SenTraGor
Antibody-enhanced detection of Senescent cells
Contains 40 mg of compound
Cat No. ARBES040

Πλεονεκτήματα:

- Εφαρμόζεται σε πάσης φύσεως βιολογικό υλικό (αρχαικό υλικό)
- Υψηλή ευαισθησία
- Υψηλή ειδικότητα
- Συμβατό με άλλες μεθόδους (π.χ. ανοσοϊστοχημεία-IHC)
- Μεγάλο εύρος εφαρμογών (IHC, ICC, IF, FACS)

Η λιποφουσκίνη αποτελείται από «βαρέως» οξειδωμένες πρωτεΐνες, οξειδωμένα λιπίδια, σάκχαρα και μέταλλα, η οποία συσσωρεύεται στα γηρασμένα κύτταρα μετά από γενετοξικό, πρωτεοτοξικό και μεταβολικό stress

SHORT TAKE

Robust, universal biomarker assay to detect senescent cells in biological specimens

Konstantinos Evangelou,^{1*} Nikolaos Lougiakis,^{2*} Sophia V. Rizou,¹ Athanassios Kotsinas,¹ Dimitris Kletsas,³ Daniel Muñoz-Espín,⁴ Nikolaos G. Kastrinakis,¹ Nicole Pouli,² Panagiotis Marakos,² Paul Townsend,⁵ Manuel Serrano,⁴ Jiri Bartek^{6,7} and Vassilis G. Gorgoulis^{1,5,8}

Key words: aging; biotin-linked compounds; immunohistochemistry; senescence; Sudan Black B.

IHC-DAB (nuclear brown color) / SBB-Analogue-Biotin-mediated (SBB-A-B) IHC – BCIP/NBT (cytoplasmic blue/purple color)

tings

Human diploid lung fibroblasts (DLFs)

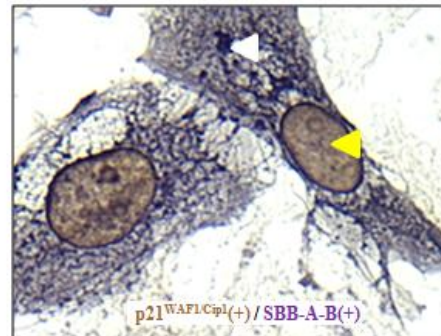
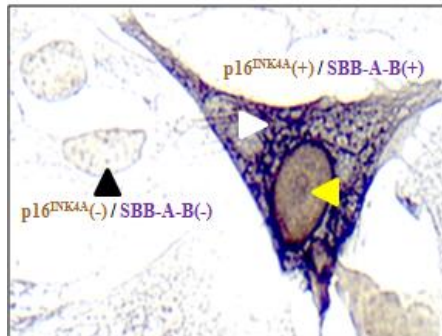
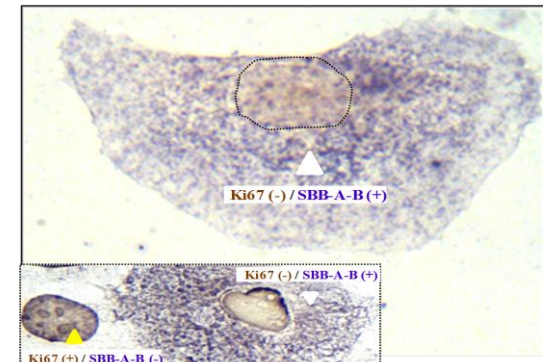
Saos2 p21^{WAF1/Cip1} Tet-ON

Saos2 p21^{WAF1/Cip1} Tet-ON

Early pa

Irradiated (Senescence)

48h (Senescence)

Tr

ed

U2OS hCdt1 Tet-ON

U2OS E2F1-ER

Palbociclib induced tumor (melanoma) senescence mouse model

Human melanocytic lesion

Tet-OFF

Tet-ON (Senescence)

4-OH-Tamoxifen -

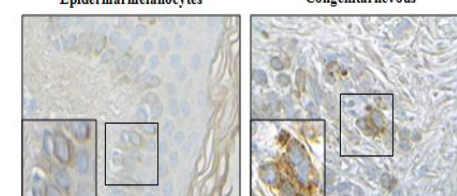
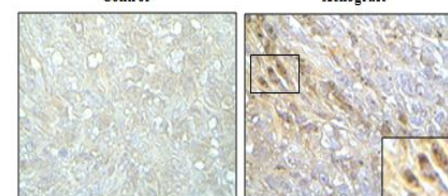
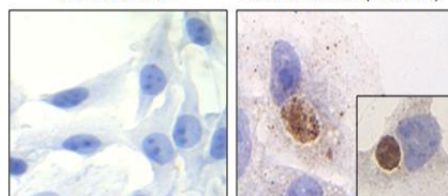
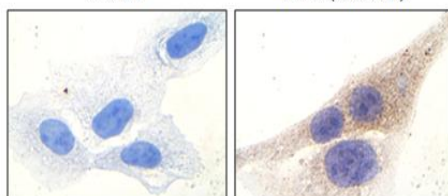
4-OH-Tamoxifen+ (Senescence)

Control

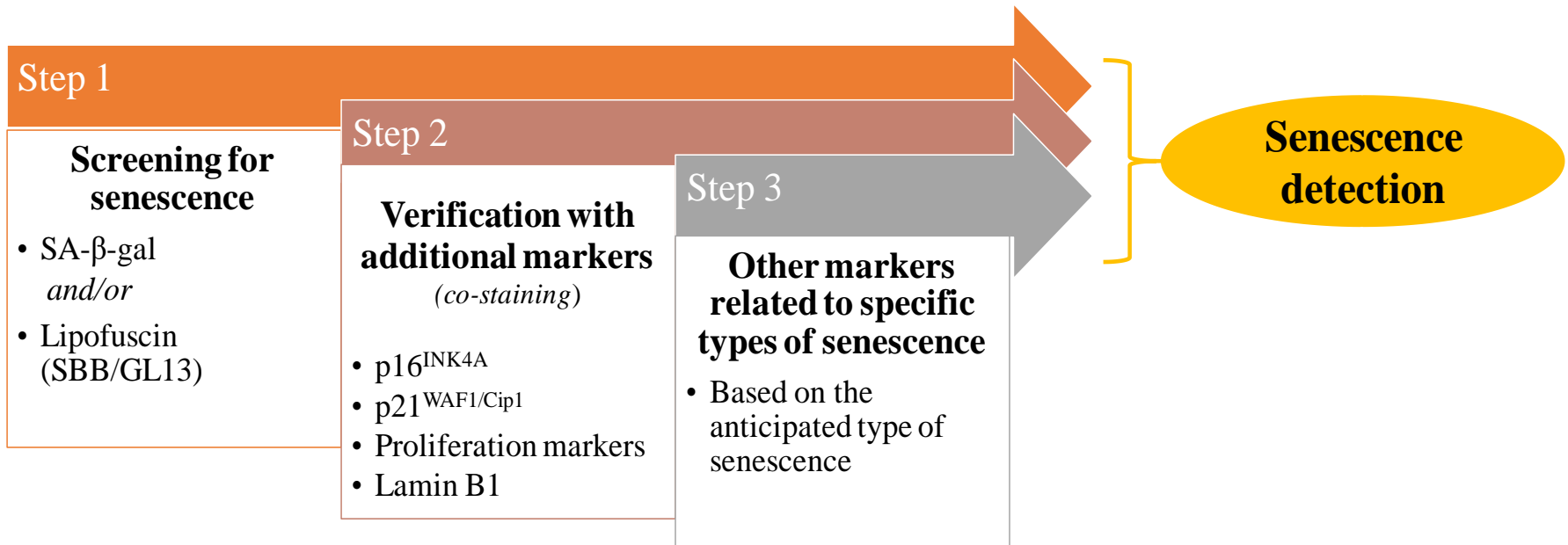
Xenograft

Epidermal melanocytes

Congenital nevus

Ο εντοπισμός της λιποφουσκίνης, βασικό βήμα του καθιερωμένου αλγόριθμου για την ανίχνευση της κυτταρικής γήρανσης:

Leading Edge
Perspective

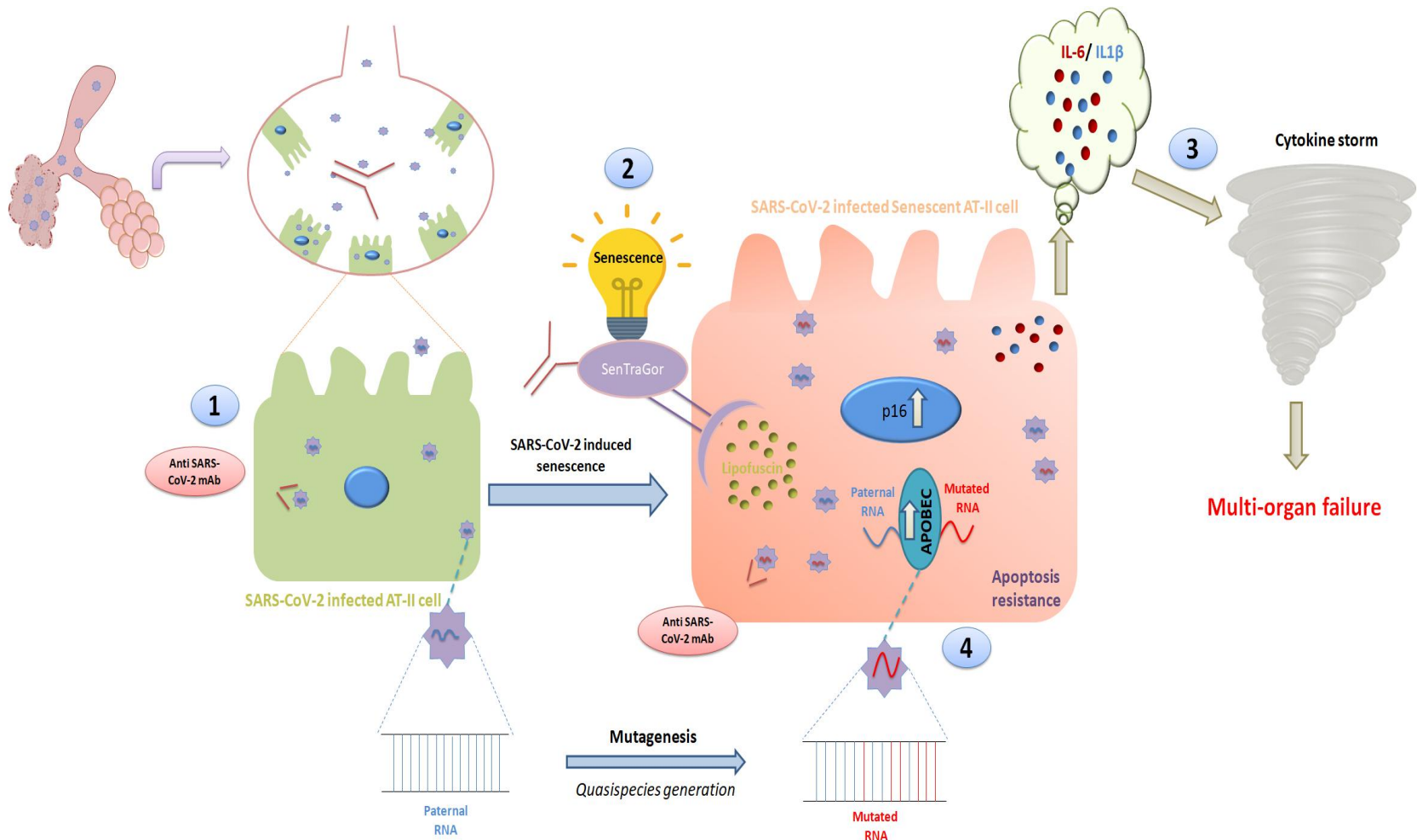
Cell

Cellular Senescence: Defining a Path Forward

Vassilis Gorgoulis,^{1,20,25,26,*} Peter D. Adams,^{2,27,28} Andrea Alimonti,^{3,29,30,31} Dorothy C. Bennett,⁴ Oliver Bischof,⁵ Cleo Bishop,⁶ Judith Campisi,⁷ Manuel Collado,⁸ Konstantinos Evangelou,¹ Gerardo Ferbeyre,¹⁰ Jesús Gil,^{11,32} Eiji Hara,¹² Valery Krizhanovsky,¹³ Diana Jurk,¹⁴ Andrea B. Maier,^{15,33} Masashi Narita,¹⁶ Laura Niedernhofer,¹⁷ João F. Passos,¹⁴

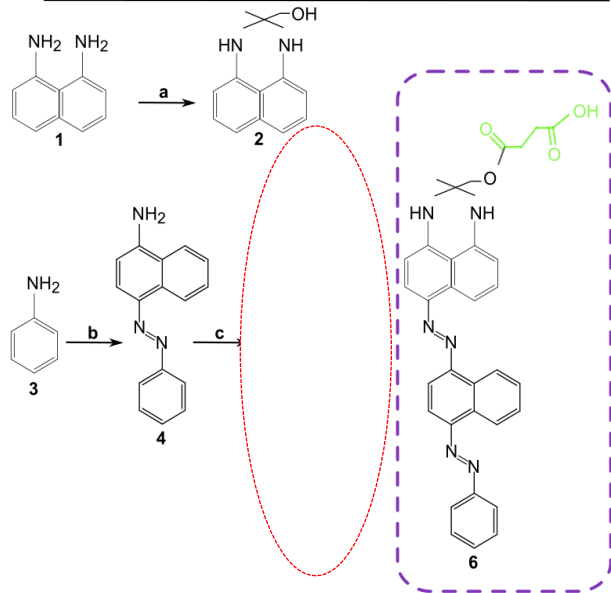
Pulmonary infection by SARS-CoV-2 induces senescence accompanied by an inflammatory phenotype in severe COVID-19: possible implications for viral mutagenesis

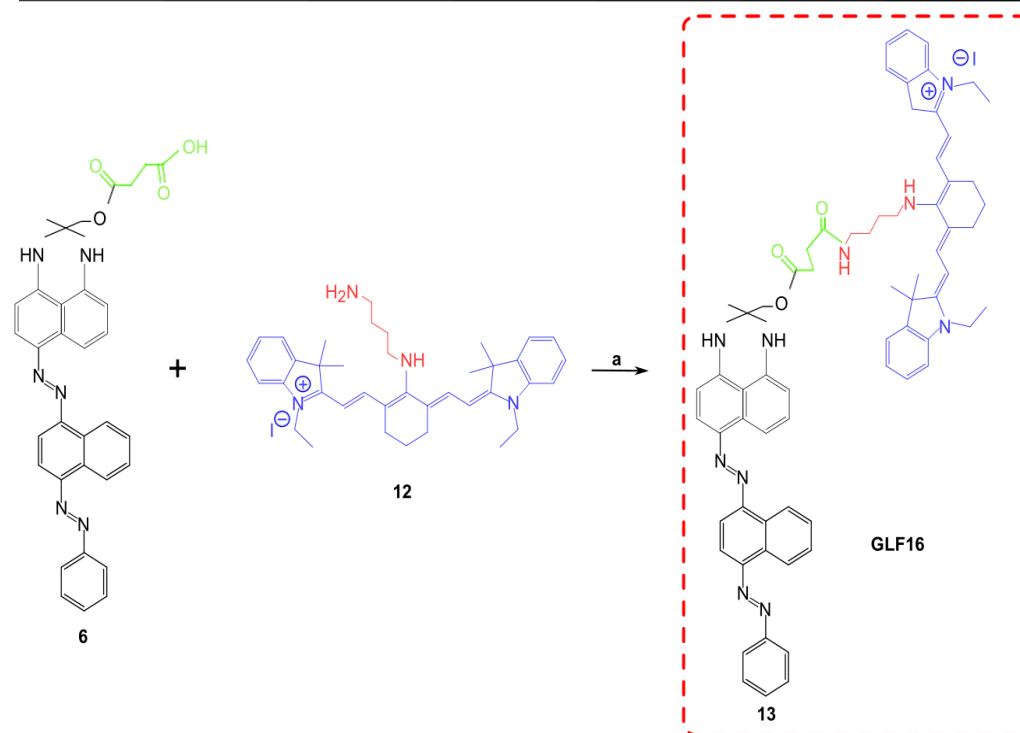
GLF16: ανάλογο του Black-B (SBB) με υδρόφιλες ιδιότητες

Synthetic procedure for hydrophilic SBB analogue

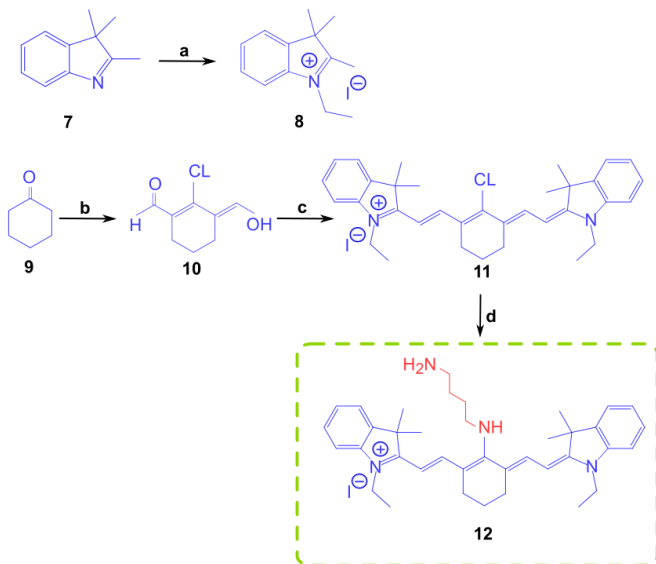

polar side chain

Reaction for hydrophilic fluorescent SBB analogue

Synthetic procedure for fluorescent molecule

Molecular Cell

Technology

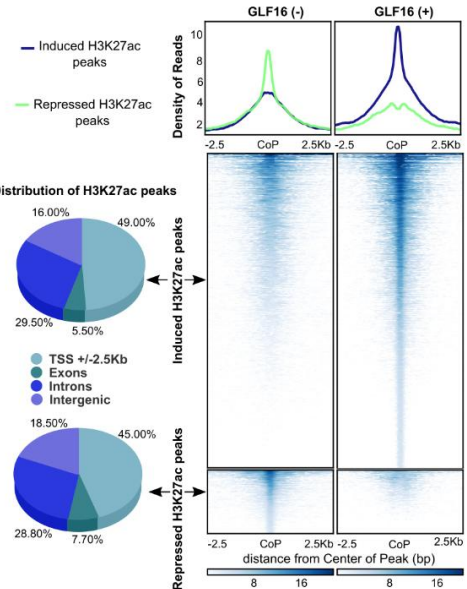
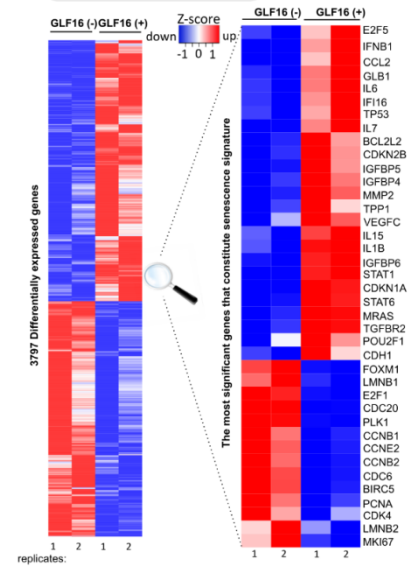
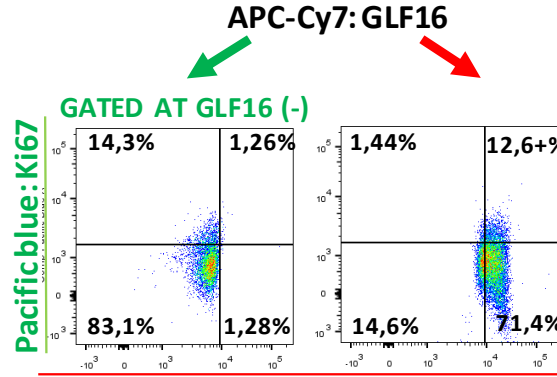
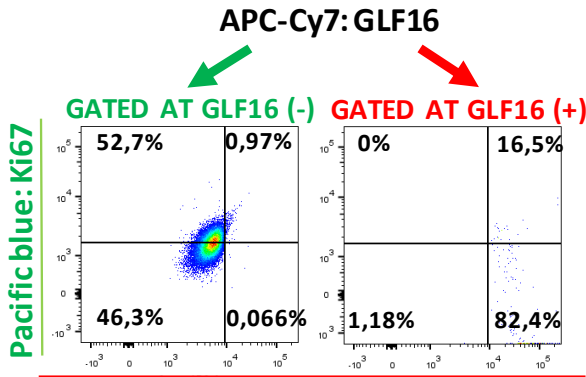
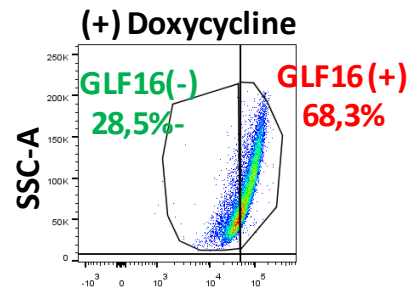
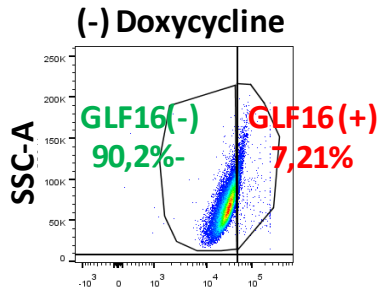
A fluorophore-conjugated reagent enabling rapid detection, isolation and live tracking of senescent cells

Magkouta et al., 2023, Molecular Cell 83, 3558–3573
October 5, 2023 © 2023 Elsevier Inc.

To GLF16 επιτρέπει την απομόνωση και ανάλυση γηρασμένων κυττάρων

Li-Fraumeni-p21^{WAF1/Cip1} Tet-ON system

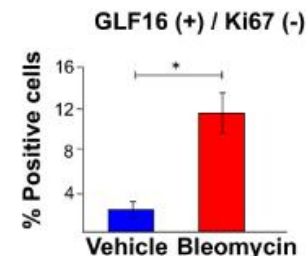
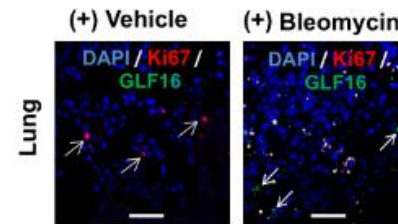
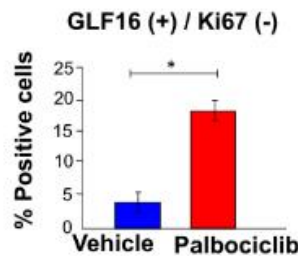
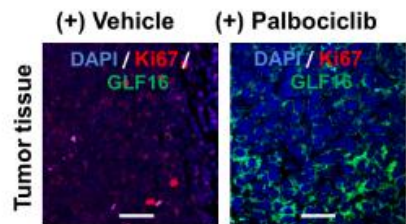
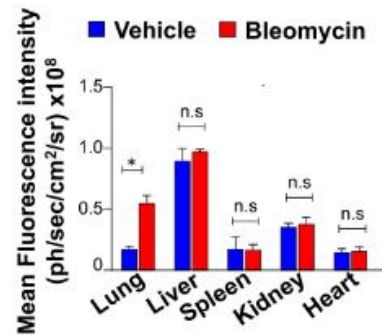
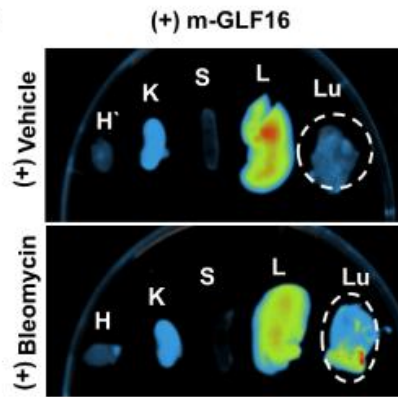
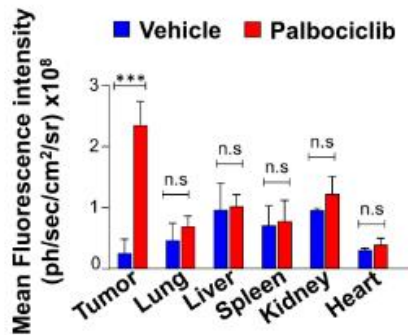
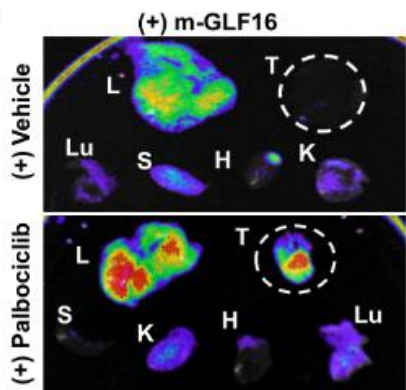
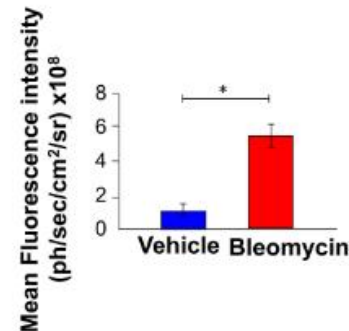
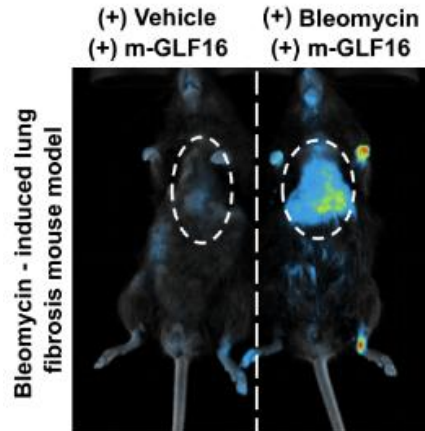
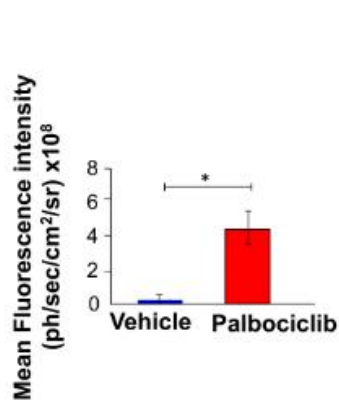
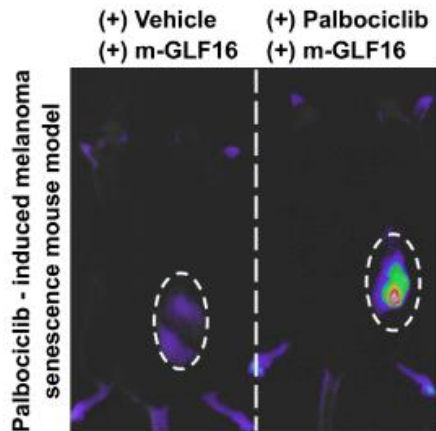
Molecular Cell

Technology

A fluorophore-conjugated reagent enabling rapid detection, isolation and live tracking of senescent cells

Magkouta et al., 2023, Molecular Cell 83, 3558–3573
October 5, 2023 © 2023 Elsevier Inc.

Ο εγκλεισμός του GLF16 σε μικκύλιο (m-GLF16) επιτρέπει την ανίχνευση των γηρασμένων κυττάρων σε ζώντες οργανισμούς

Molecular Cell

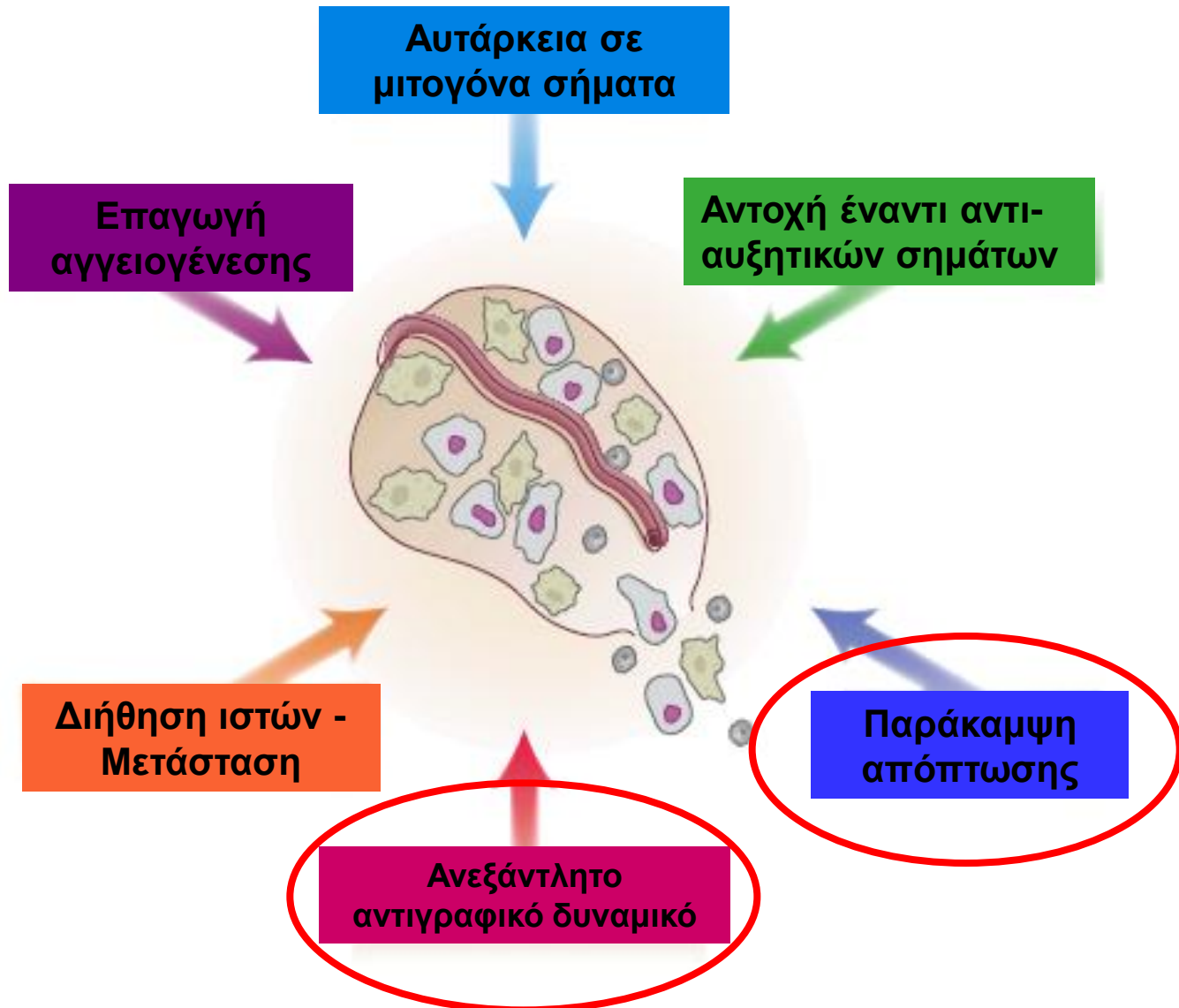
Technology

A fluorophore-conjugated reagent enabling rapid detection, isolation and live tracking of senescent cells

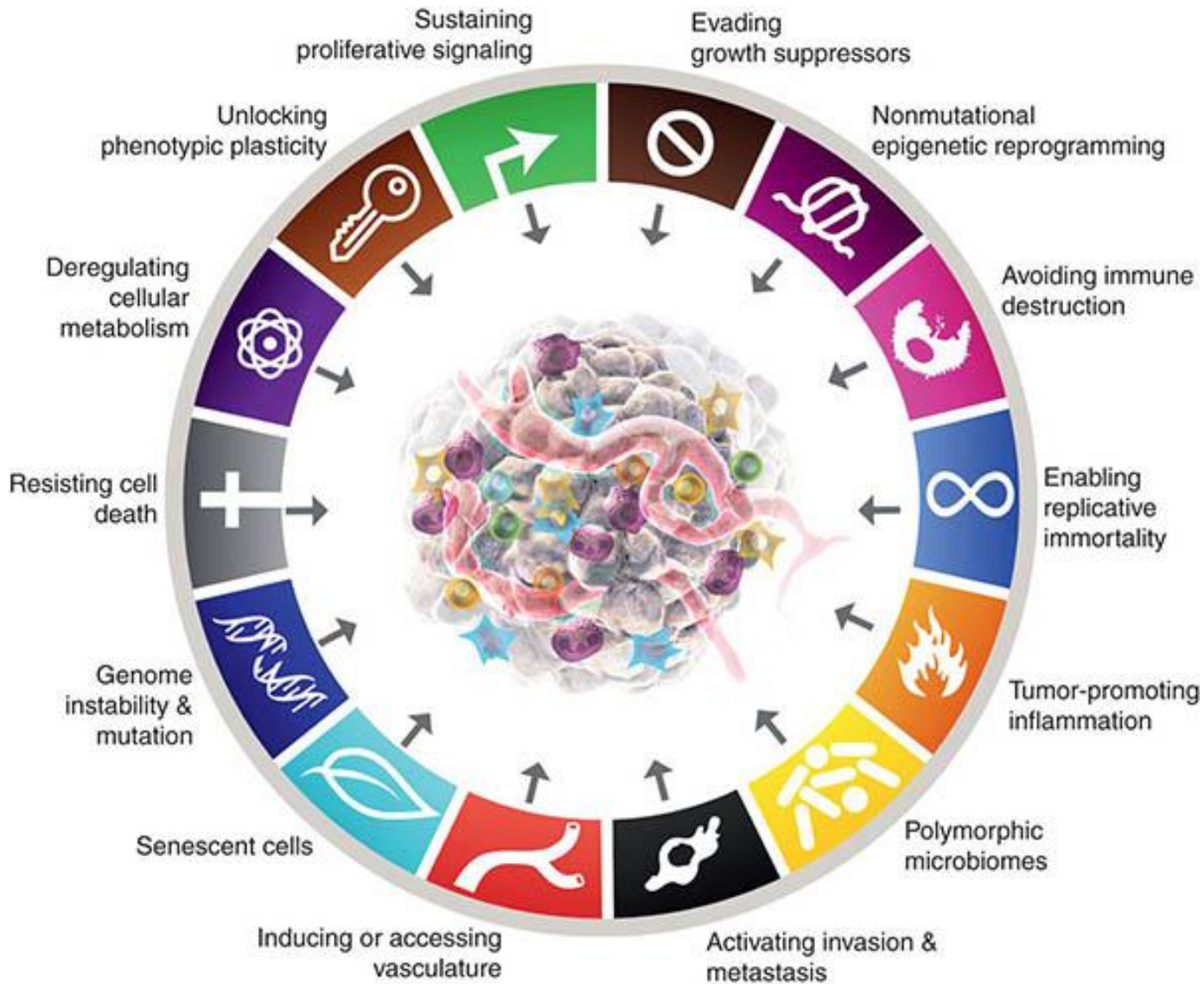
Magkouta et al., 2023, Molecular Cell 83, 3558–3573
October 5, 2023 © 2023 Elsevier Inc.

**Ποιός ο ρόλος της απόπτωσης και της κυτταρικής γήρανσης
στην καρκινογένεση;**

Απόπτωση - Κυτταρική Γήρανση και Καρκίνος

Κυτταρική Γήρανση – θεμελιώδες γνώρισμα του καρκίνου (2022)

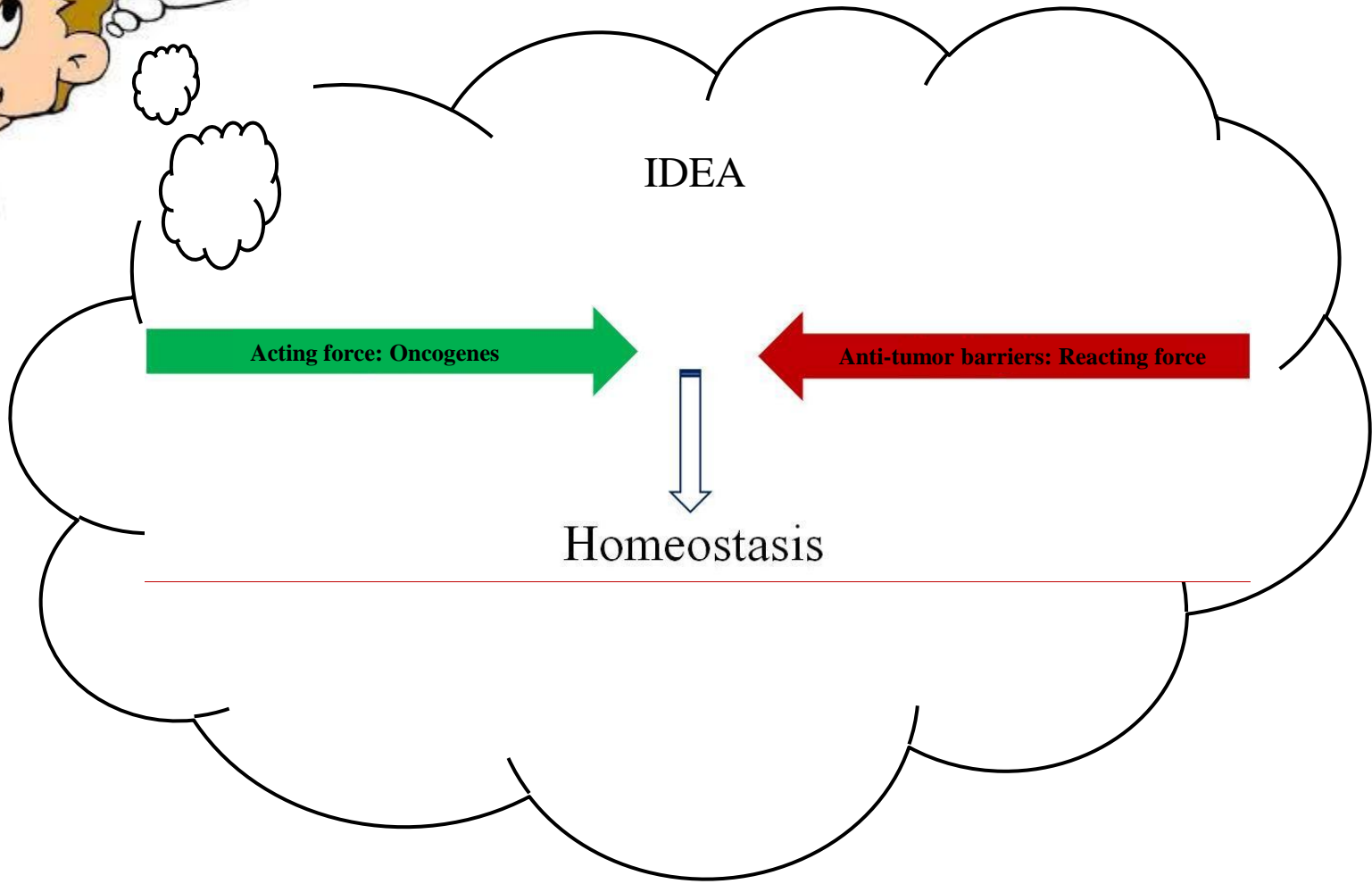

Hallmarks of Cancer: New Dimensions

Douglas Hanahan

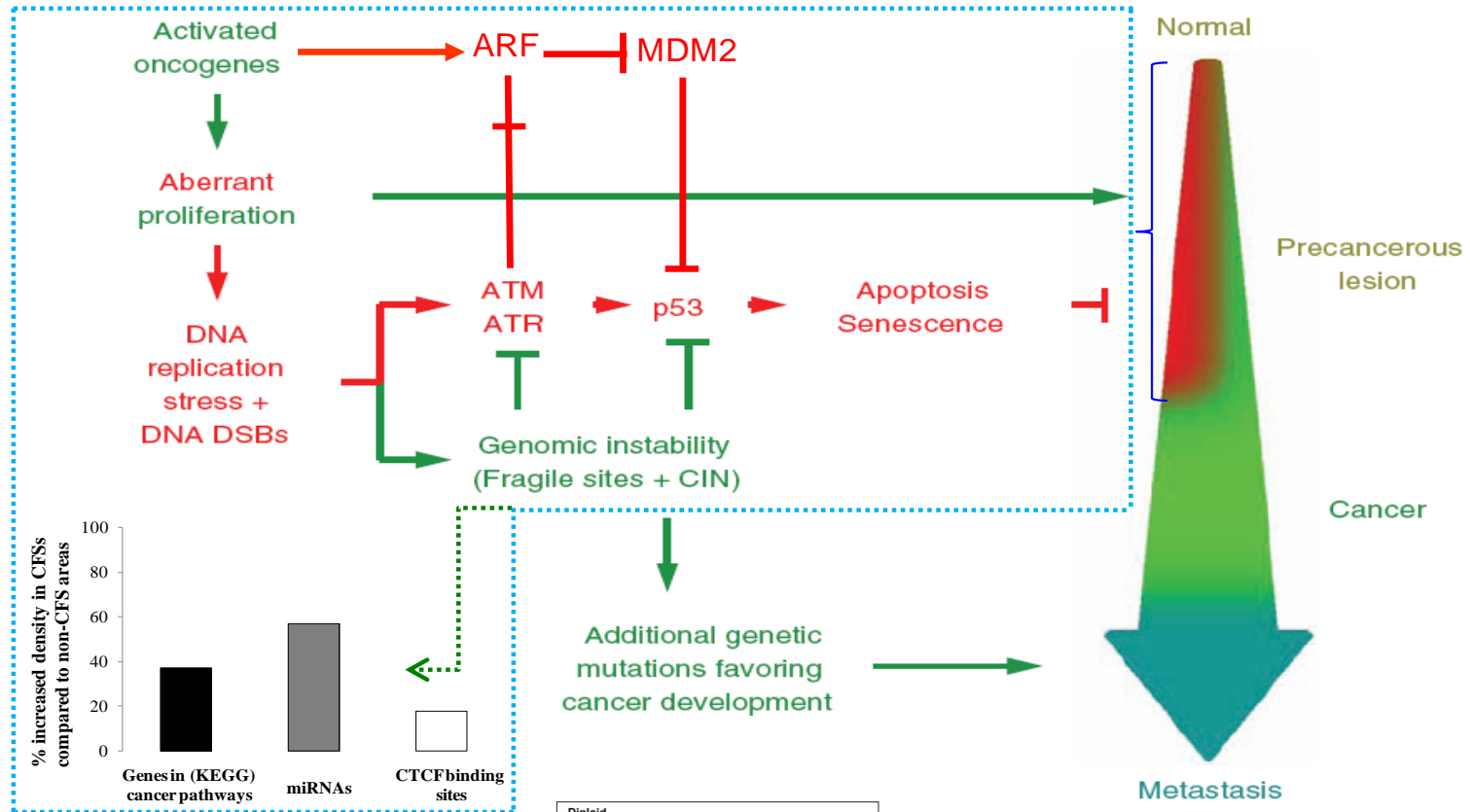

...πώς αντιδρούν τα κύτταρα στη δράση ογκογονιδίων;

Δυναμικό μοντέλο καρκινογένεσης (Ενεργοποίηση ογκογονιδίων - oncogene induced)

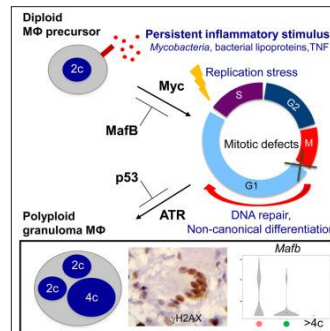
Αντικαρκινικός φραγμός !

Cell. Mol. Life Sci. (2014) 71:4519–4544
 DOI 10.1007/s00018-014-1717-4 Cellular and Molecular Life Sciences

MULTI-AUTHOR REVIEW

Are common fragile sites merely structural domains or highly organized “functional” units susceptible to oncogenic stress?

REVIEW

7 MARCH 2008 VOL 319 SCIENCE www.sciencemag.org

An Oncogene-Induced DNA Damage Model for Cancer Development

Article

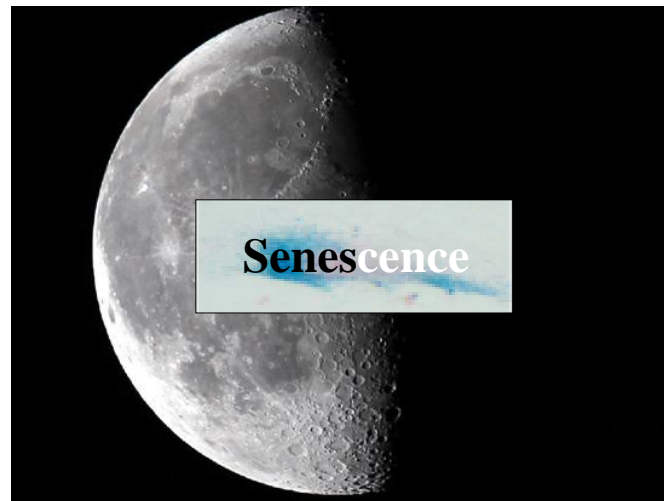
Cell Cell 167, 1264–1280, November 17, 2016
DNA Damage Signaling Instructs Polyploid Macrophage Fate in Granulomas

Το μοντέλο δίνει εξήγηση για την υψηλή συχνότητα p53 μεταλλάξεων στους όγκους και για το πώς γίνεται η διαφυγή από την απόπτωση.

Επίσης ερμηνεύει την ενεργοποίηση της κυτταρικής γήρανσης σε προκαρκινικές αλλοιώσεις .

Τι γίνεται όμως με τη διαφυγή από την κυτταρική γήρανση;

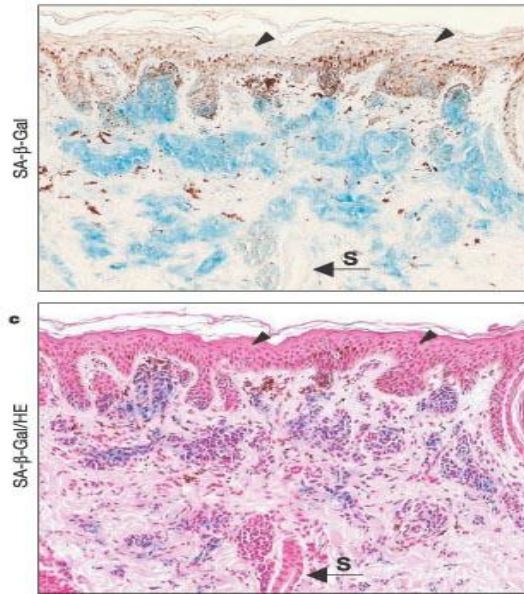
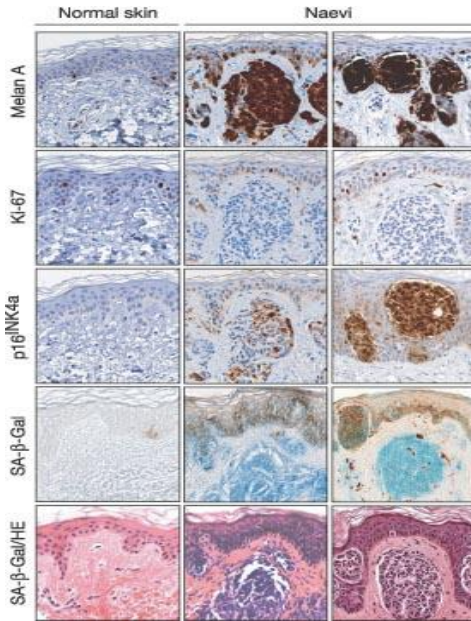
REVIEW

7 MARCH 2008 VOL 319 SCIENCE www.sciencemag.org

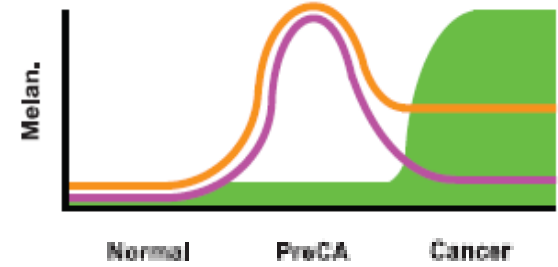
An Oncogene-Induced DNA Damage Model for Cancer Development

Κυτταρική γήρανση (Καλοήθειες εξεργασίες)

Σπίλοι

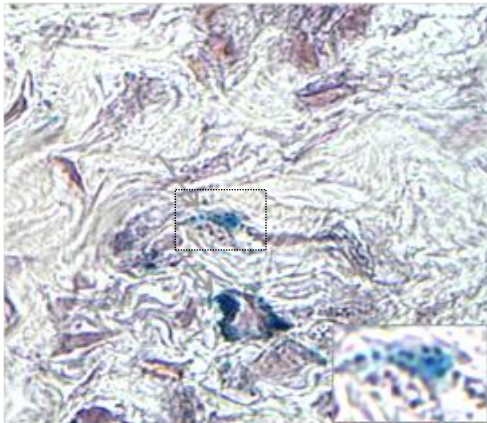

■ P.I. ■ DDR.I. ■ A./S.I.

, Science 2008

SA-β-gal /SBB stain

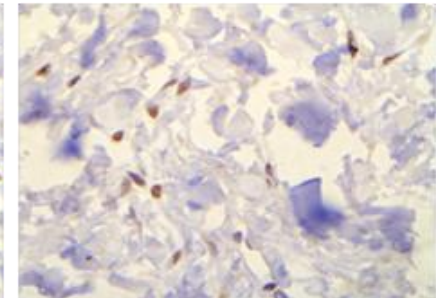
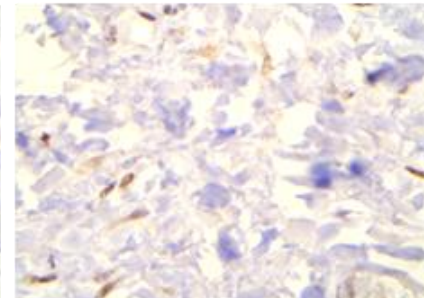
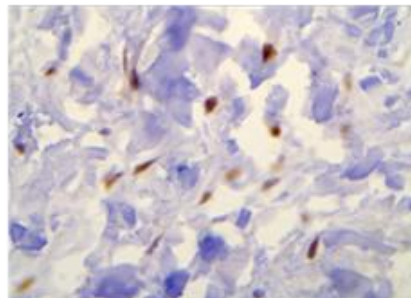
Ινώματα Στοματικής κοιλότητας

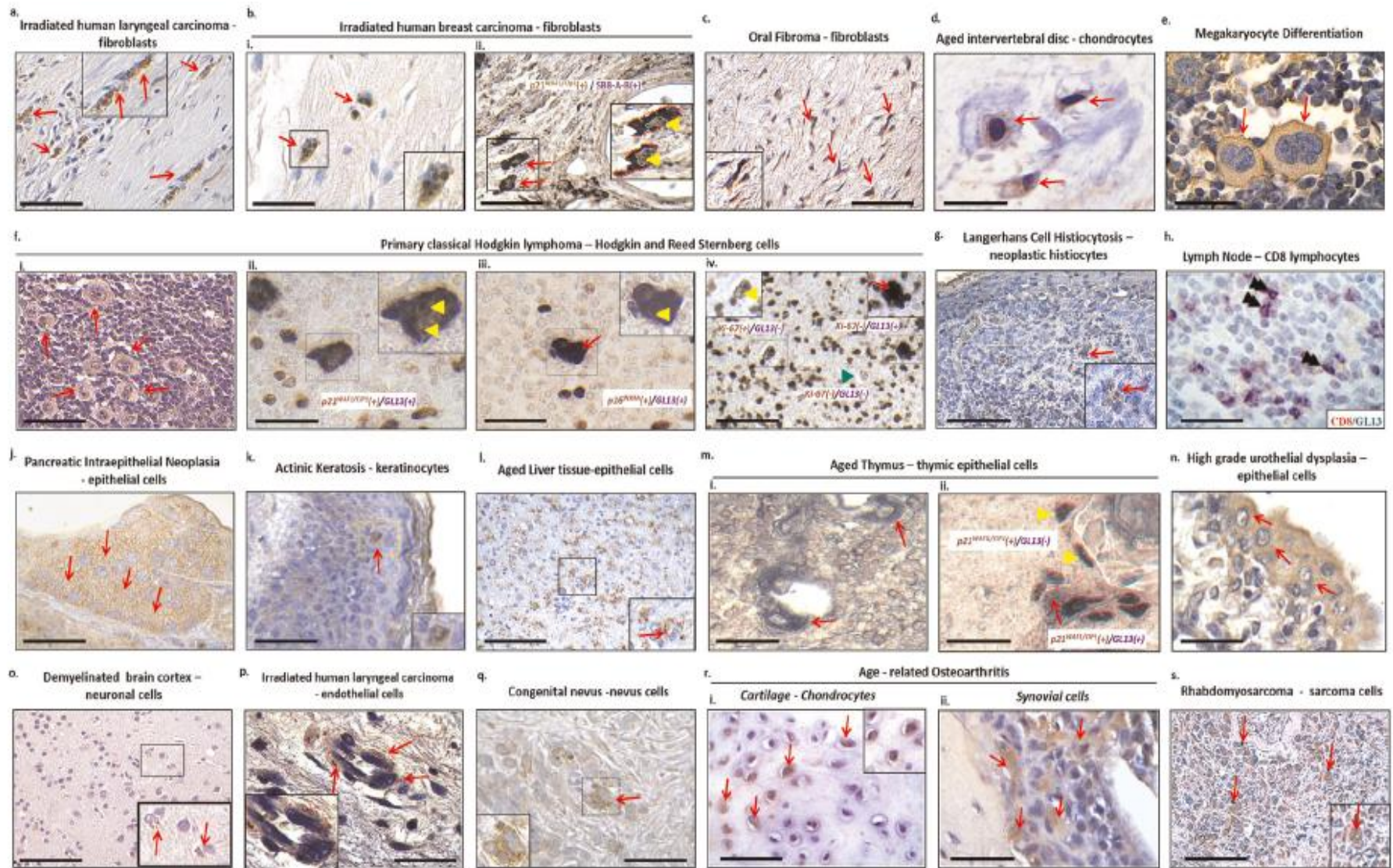
IHC

γ-H2Ax

p53

p21^{WAF1}

Aging Cell (2016) pp1–6
 DOI: 10.1111/ace.12545

SHORT TAKE

Robust, universal biomarker assay to detect senescent cells in biological specimens

Konstantinos Evangelou,^{1*} Nikolaos Lougiakis,^{2*} Sophia V. Rizou,¹ Athanasios Kotsinas,¹ Dimitris Klatsas,³ Daniel Muñoz-Espín,⁴ Nikolaos G. Kastrinakis,¹ Nicole Poulis,² Panagiotis Marakos,² Paul Townsend,⁵ Manuel Serrano,⁴ Jiri Bartek^{6,7} and Vassilis G. Gorgoulis^{1,5,8}

Key words: aging; biotin-linked compounds; immunohistochemistry; senescence; Sudan Black B.

Cellular senescence is a fundamental biological process involved in

nature protocols

PROTOCOL

<https://doi.org/10.1038/s41596-021-00505-5>

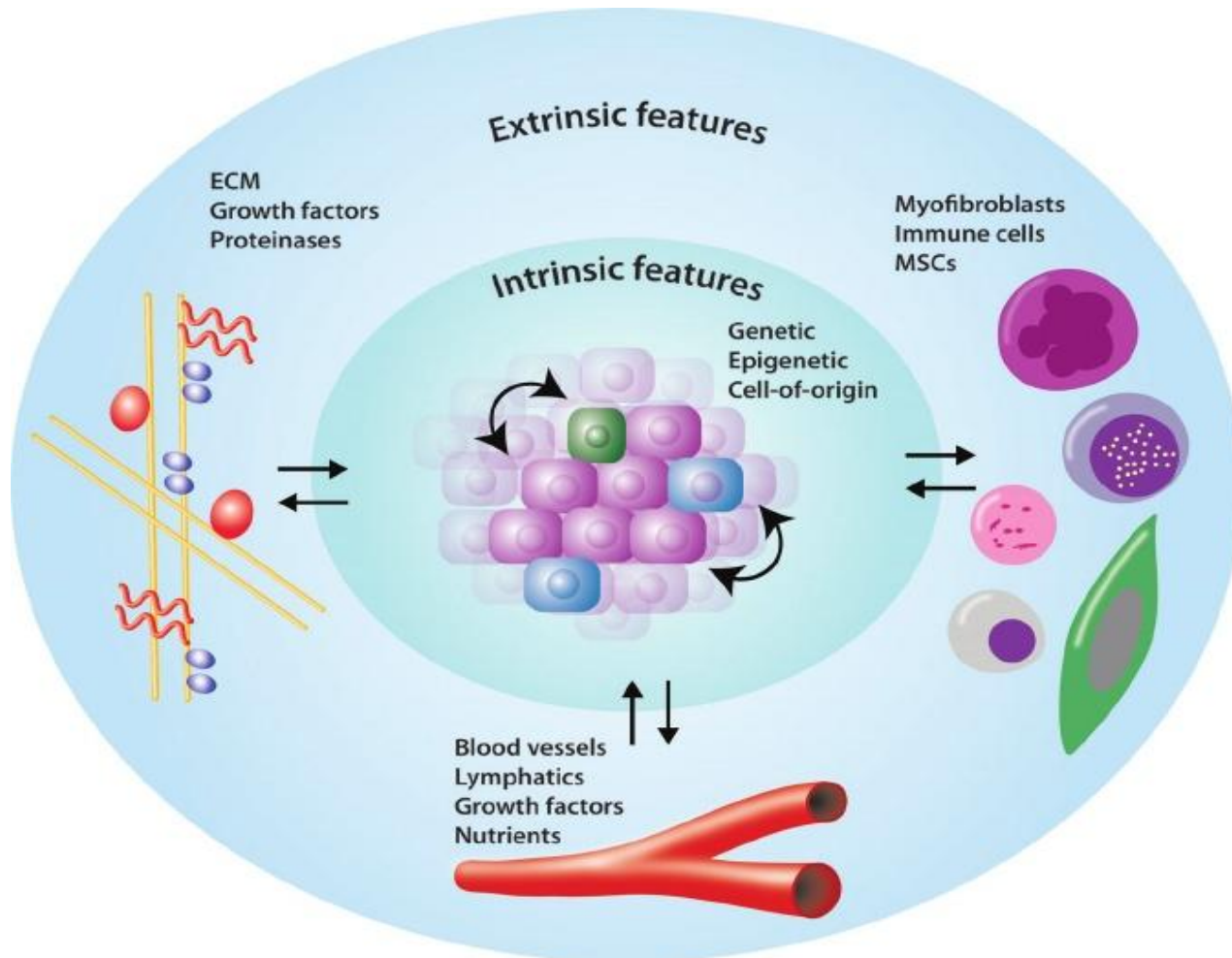
Check for updates

Algorithmic assessment of cellular senescence in experimental and clinical specimens

J. Kohli^{1,7}, B. Wang^{1,7}, S. M. Brandenburg¹, N. Basisty², K. Evangelou³, M. Varela-Eirin¹, J. Campisi^{1,2}, B. Schilling², V. Gorgoulis^{3,4,5,6,8} and M. Demaria^{1,8}

Μικροπεριβάλλον των όγκων, απόπτωση και κυτταρική γήρανση

Τα σήματα που επάγουν απόπτωση ή κυτταρική γήρανση μπορεί να εκπορεύονται από ποικίλα στοιχεία του μικροπεριβάλλοντος του όγκου όπως ινοβλάστες, ενδοθήλια κ.α

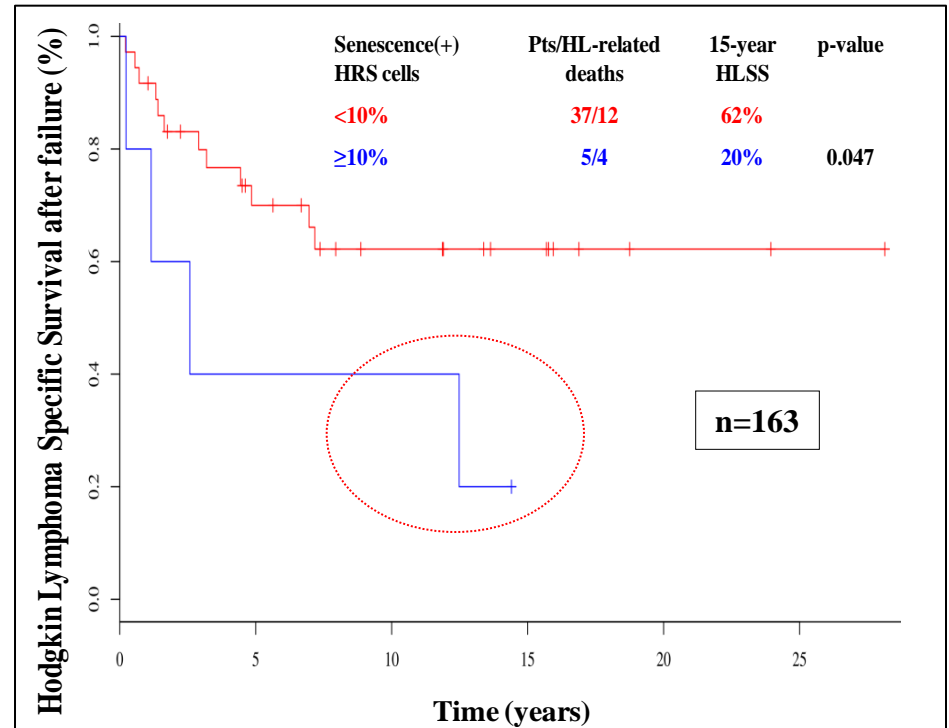
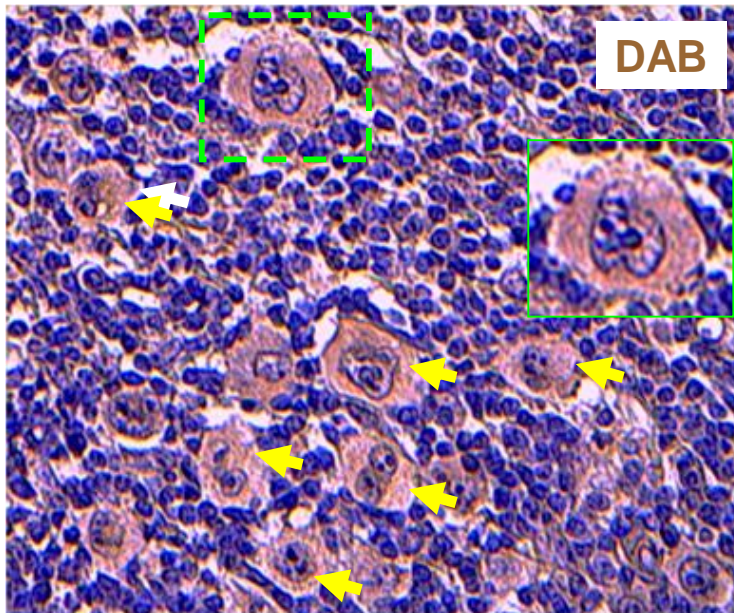

Παρουσία γηρασμένων κυττάρων σε ανθρώπινες κακοήθειες

Προγνωστική αξία - Κλινική σημασία

Hodgkin lymphoma: **The first malignant clinical entity**

SenTraGor™ Staining (+ HRS Cells)

Υψηλό ποσοστό γηρασμένων HRS σε πρωτοπαθή HLs, τα καθιστά ανθεκτικά στη χημειοθεραπεία

Εξάλειψη γηρασμένων HRS συμπληρωματικά της χημειοθεραπείας?

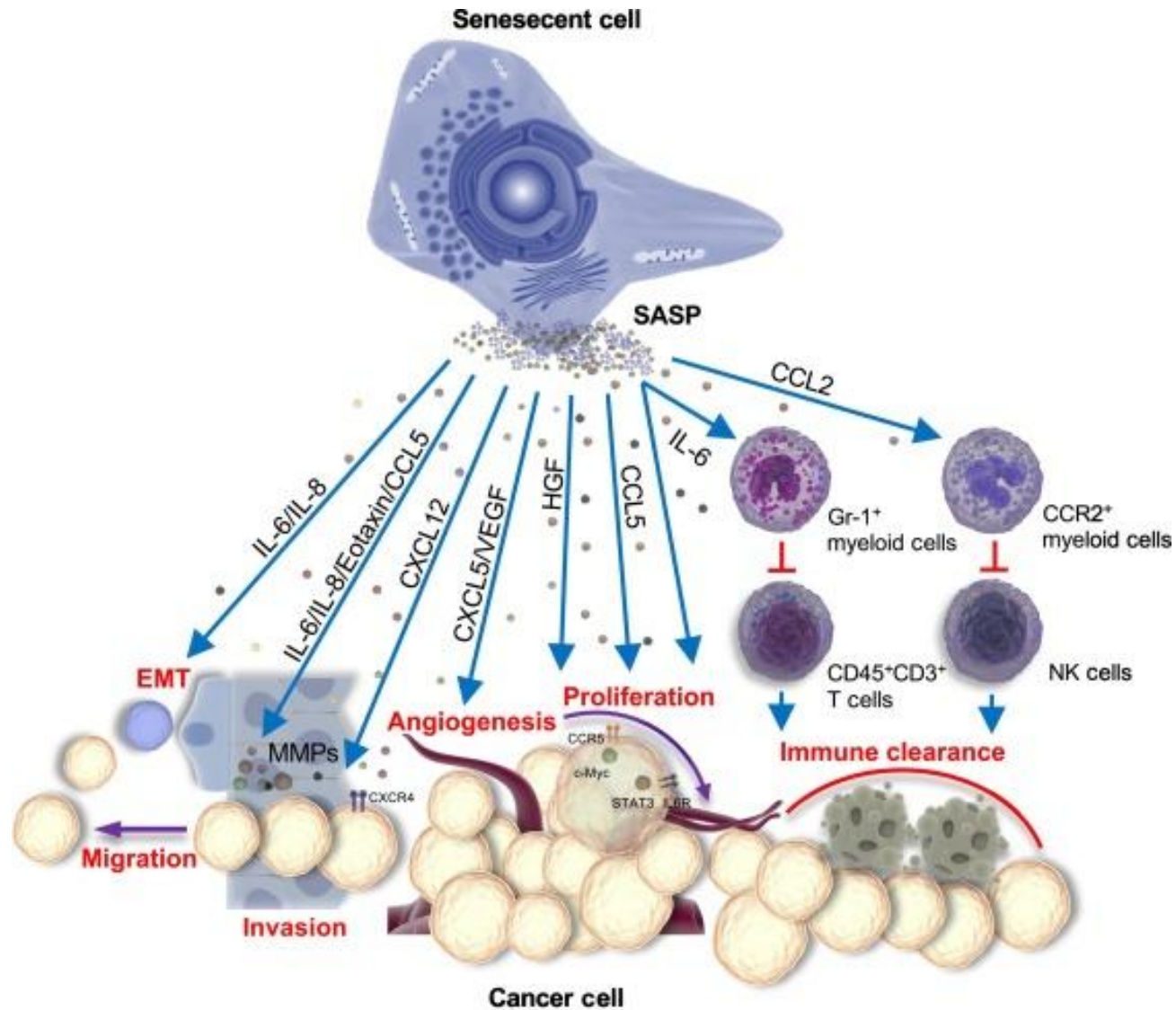
Contents lists available at ScienceDirect

Pharmacology and Therapeutics

journal homepage: www.elsevier.com

Senescence and senotherapeutics: a new field in cancer therapy

Αυτοκρινής/Παρακρινής δράση και SASP

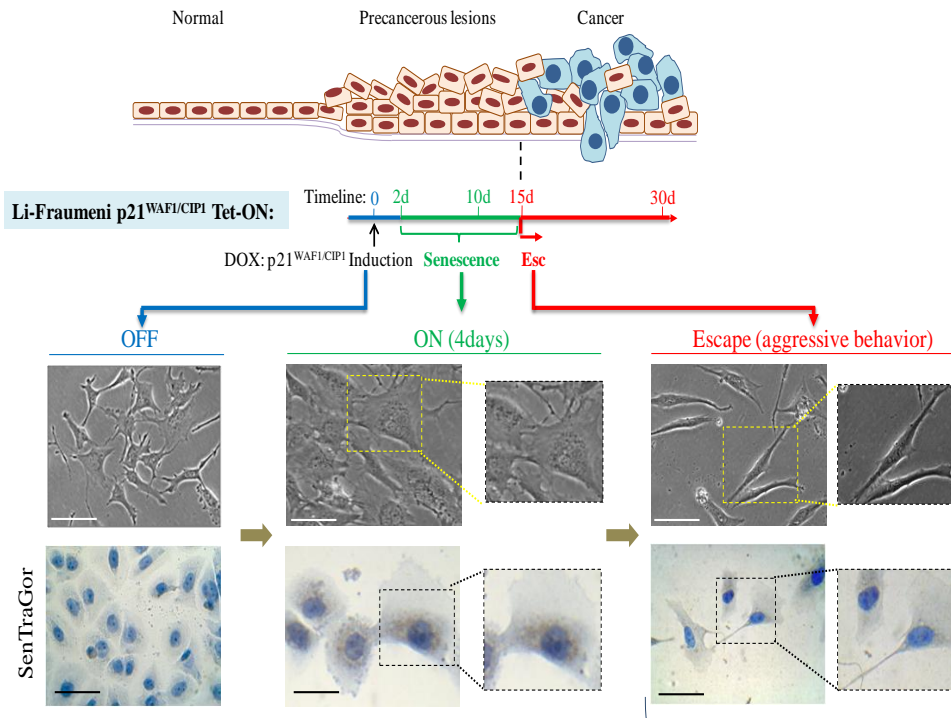
Review

Senescent Cells in Cancer Therapy:
Friends or Foes?

Υφίσταται η «διαφυγή» από την κυτταρική γήρανση?

-Πρόσφατα παρατηρήσαμε το φαινόμενο της «διαφυγής» σε p53-αρνητικό περιβάλλον

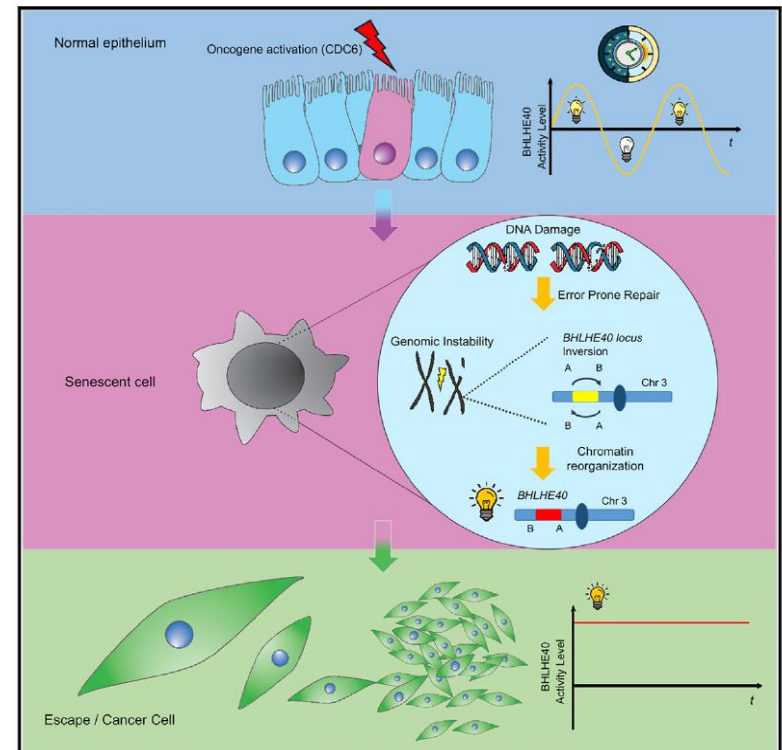
-Θα μπορούσε η «διαφυγή» να λάβει χώρα σε ένα φυσιολογικό επιθηλιακό σύστημα με ακέραιο p53?

Nature Cell Biology 2016
Genome Biology 2018

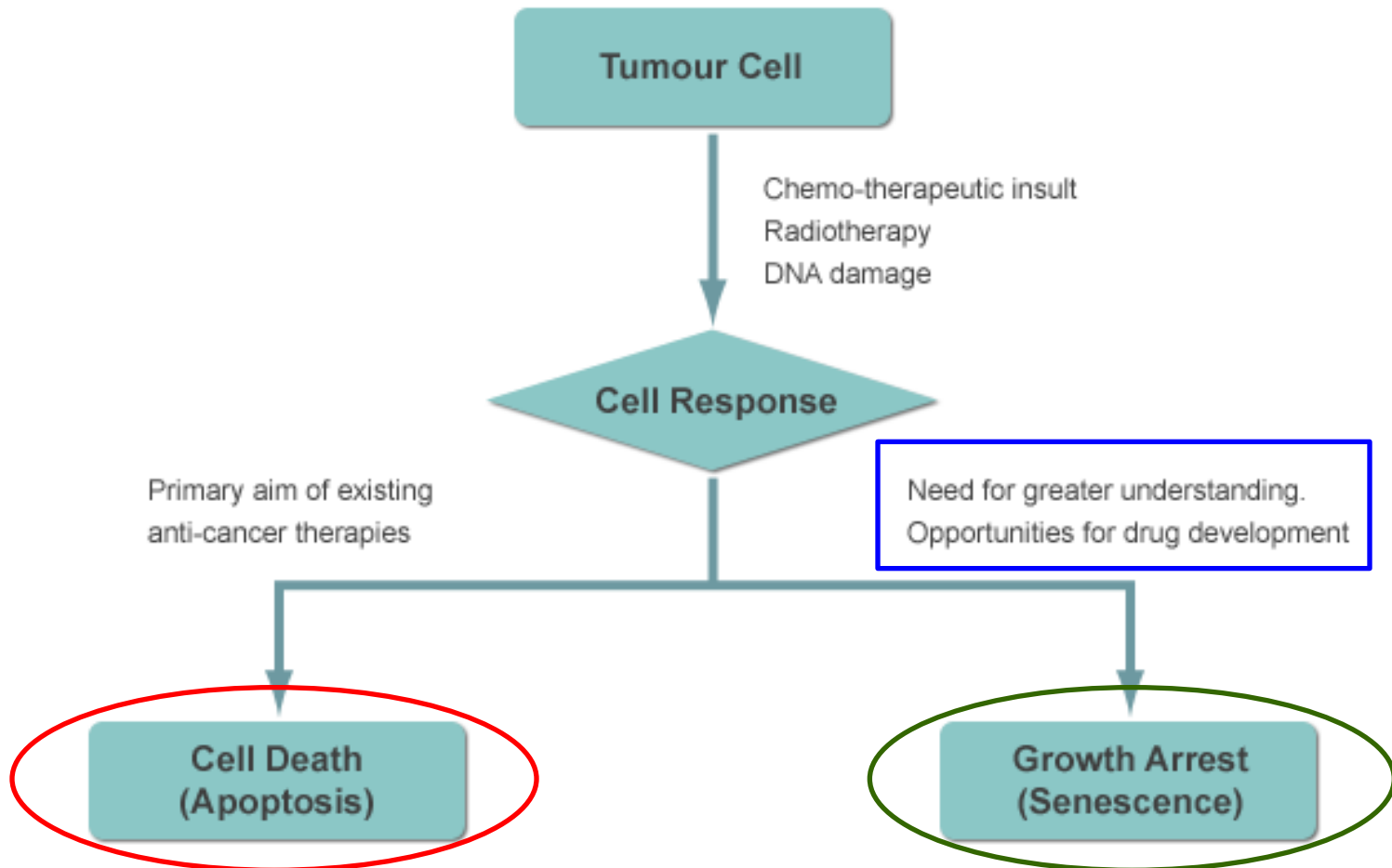
Molecular Cell

A recurrent chromosomal inversion suffices for driving escape from oncogene-induced senescence via subTAD reorganization

Απόπτωση – Κυτ. Γήρανση και κλασσικές αντι-νεοπλασματικές θεραπείες

- Επαγωγή απόπτωσης και φαινοτύπου γήρανσης μετά από θεραπεία
- Εξάλειψη ή ανάσχεση της αύξησης του όγκου
- Καθοριστικός παράγοντας ανταπόκρισης- αποτυχίας θεραπευτικών σχημάτων
- Αποφυγή άσκοπης χρήσης θεραπειών και επακόλουθων παρενεργειών

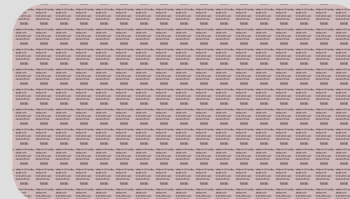
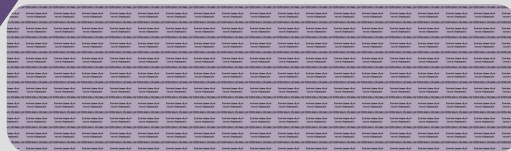
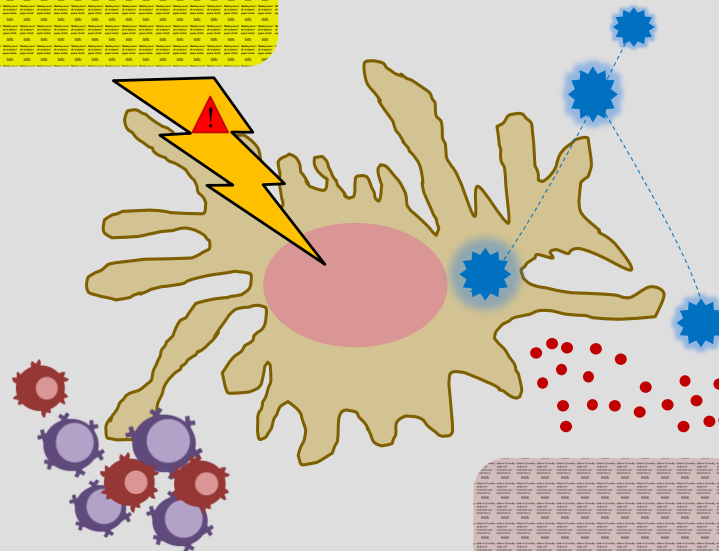
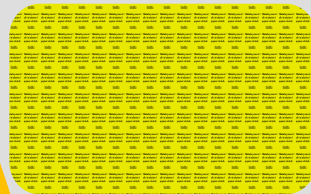

Σενοθεραπευτικοί παράγοντες (Senotherapeutics)

- **Kinase inhibitors**
(Dasatinib)
- **Anti-oxidants**
(Quercetin, Fisetin)
- **BCL-2 inhibitors**
(Navitoclax, A1331852, A1155463, ABT-737)
- **Mitochondrially targeted drugs**
(Mitocans, MitoTam)
- **HSP90 inhibitors**
(Geldanamycin, tanespimycin, alvespimycin)
- **FOXO4-p53 interaction inhibitors**
(DRI peptide)
- **Alkaloids**
(Piperlongumine)
- **HDAC inhibitors**
(Panobinostat-Farydak®)
- **Glycolysis inhibitors**
(2-deoxy-D-glucose)
- **CGs**
- **ATM protein inhibitors**

- CD4+ T cells, macrophages, NK cells
- CAR T cells
- Polyinosinic–polycytidylic acid
- KLRG1 or CD57
- DPP4, oxidized vimentin

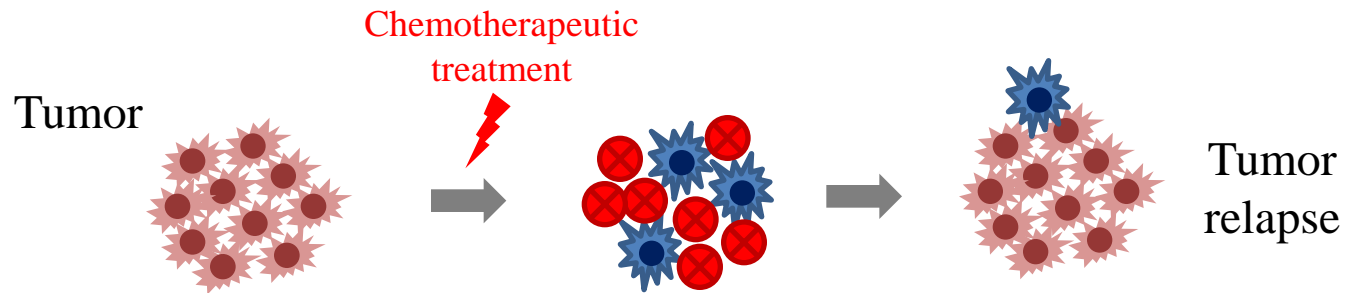

- **GosNPs**
- **GalNPs**
- **MoS2 NPs**
- **nanoMIPs**
- **CaCO3+rapamycin NPs**
- **CD9-Lac/CaCO3 NPs**

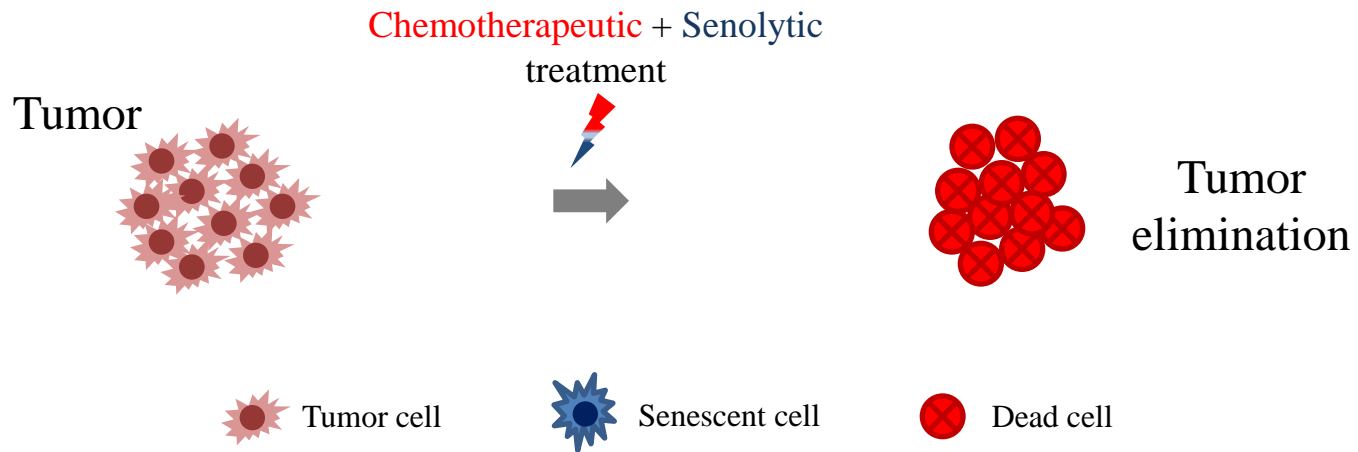
- **Flavonoids**
(Apigenin, wogonin, kaempferol)
- **mTOR inhibitors**
(Rapamycin, everolimus, temsirolimus, deforolimus)
- **Other MAPK inhibitors**
Targeting p38
(SB203580, UR-13756, BIRB 796, ginsenoside F1/ginsenoside Rg1)
Targeting MAPKAPK2
(PF-3644022 and MK2.III)
- **Polyphenols**
(Resveratrol)
- **Metformin**
- **Nutlins**
- **Mdm2 inhibitors**
(MI63)
- **JAK-STAT blockers**
(Ruxolitinib, Jakafi®),
- **PTBP1**
- **Glucocorticoids**
- **Other molecules**
(Loperamide, niguldipine, dopamine, serotonin)
- **Monoclonal antibodies**
(canakinumab)

Τροποποίηση αντικαρκινικών θεραπευτικών στρατηγικών

a. Καθιερωμένη θεραπευτική προσέγγιση

b. Αναθεωρημένη θεραπευτική προσέγγιση

**Σας
ευχαριστώ!**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —